

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Kateřina Komedová

Dobrovolnictví a ozbrojené síly

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Kateřina Komedová**

Vedoucí práce: **pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KOMEDOVÁ, Kateřina. *Dobrovolnictví v ozbrojených silách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2013, 72 s. Vedoucí diplomové práce pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce *Dobrovolnictví v ozbrojených silách* je věnována popisu a analýze fenoménu dobrovolnictví ve vztahu k dobrovolné službě v aktivní záloze ozbrojených sil. Toto téma je vysoce aktuální i českém kontextu, kde dlouhodobě probíhají snahy o posílení tohoto komponentu systému obrany státu, přičemž v roce 2012 byla konečně schválena a přijata i nová *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*.

Cílem práce je v první řadě osvětlit, jaká je v obecné rovině motivace dobrovolníků ke vstupu do záloh – zda se jedná především o faktory ekonomické, socio-psychologické či jiné. K tomu je zapotřebí dobrovolnictví definovat jakožto celospolečenský fenomén a posléze popsat a určit, co jej činí specifickým v oblasti obrany státu. Následně práce ilustruje, jak funguje systém aktivních záloh v několika vybraných zemích (Dánsko, Spojené království, Spojené státy americké, Spolková republika Německo), kde je tento systém aplikován dlouhodobě, přičemž upozorňuje jak na národní specifika a odlišnosti od českého prostředí, tak i na prvky, které by naopak do českého modelu bylo možno zakomponovat.

V třetí a čtvrté, stěžejní části práce je pak analyzována aktuální situace v České republice včetně výše zmíněné *Koncepce aktivní zálohy* – jsou podrobně rozebrány silné a slabé stránky konceptu, který je v ČR implementován a rezervy, jež zůstávají nevyužity. Autorka rovněž naznačuje, jakým směrem by se vytváření aktivních záloh Armády České republiky mělo ubírat do budoucnosti. Její doporučení zahrnují vypracování ucelenější koncepce zařazení aktivní zálohy do ozbrojených sil ČR, zvolení vhodnějších motivačních prvků pro vstup do záloh a v neposlední řadě i lepší práci rezortu obrany s veřejností (objasnění důležitosti a role aktivní zálohy, překlenutí určitého odcizení mezi ozbrojenými silami a většinou populace).

Annotation

The MA thesis “Volunteering in Armed Forces” focuses on describing and analysing the phenomenon of volunteering in relation to the voluntary service in the reserves of the armed forces. This topic is highly relevant in the Czech context, as there are long-term efforts made by the Czech Armed Forces to strengthen and enhance this specific component of national defense. In 2012 a new concept of reserves, the *Active Reserve Concept* (Koncepte aktivní zálohy) was finally approved by the Czech government.

The first objective of this thesis is to shed some light on the general motivation of the volunteers to join the reserves and to show whether the incentives are mainly economic, socio-psychological or whether other factors are at play. In order to do this, the volunteering as such must first be defined as a phenomenon influencing the entire society. Then it is also necessary to show how volunteering related to national defense differs from other forms of volunteering. Next, the thesis illustrates how the system of active reserves works in a number of selected countries (Denmark, Germany, the United Kingdom, the United States), where this model is applied for a long period of time and became widely accepted. The author points out the differences in national characteristics and other differences from the conditions existing in the Czech Republic, but also those elements that could be integrated into the Czech model as well.

Finally, in the third, key chapter, the author analyses the current situation in the Czech Republic and the above mentioned *Active Reserve Concept*. She touches on the strengths and weaknesses of the concept and on the potential that remains so far unexploited. She also shows how the process of building the active reserves of the Czech Army should proceed in the future. Her recommendations include drafting of a more complex concept of the position and role of the active reserves with the structure of the Czech armed forces, selection of more appropriate incentives for the potential recruits and last but not least, also a better managed campaign aimed at the general public (explanation of the importance and tasks of the reserves, building bridges between the armed forces and the population in general).

Klíčová slova

Dobrovolnictví, národní obrana, ozbrojené síly, voják, teritoriální obrana, aktivní zálohy

Keywords

Volunteering, national defense, armed forces, soldier, Territorial Army, reserves

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 6. 1. 2014

Kateřina Komedová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala pplk. Ing. Bohuslavu Pernicovi za cenné připomínky a doporučení při psaní diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a příteli za trpělivost a podporu.

Obsah

ÚVOD.....	8
1. VYMEZENÍ DOBROVOLNICTVÍ – JEHO RŮZNÉ PODOBY A PROMĚNY V ČASE	14
1.1 Vymezení dobrovolnictví.....	15
1.2 Motivy vedoucí k participaci na dobrovolnictví.....	20
1.2.1 Teoretický sociologický a psychologický přístup.....	20
1.2.2 Výsledky empirických šetření.....	24
2. DOBROVOLNICTVÍ A OZBROJENÉ SÍLY VE SVĚTĚ NA PŘÍKLADECH KONKRÉTNÍCH OZBROJENÝCH SIL	29
2.1 Dánsko.....	29
2.2 Spojené státy americké	33
2.3 Spolková republika Německo.....	37
2.4 Spojené království.....	40
3. DOBROVOLNICTVÍ A OZBROJENÉ SÍLY V ČESKÉ REPUBLICE	45
3.1 Ozbrojené síly ČR.....	45
3.2 Dobrovolnictví v ozbrojených silách ČR.....	48
3.3 Tradice dobrovolnictví v ozbrojených silách ČR.....	49
3.4 Zformování Aktivní zálohy.....	54
3.5 Vývoj Aktivní zálohy od roku 2004 v číslech	59
4. KONCEPCE AKTIVNÍ ZÁLOHY OZBROJENÝCH SIL ČESKÉ REPUBLIKY 2013	63
ZÁVĚR	74
POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	83

Úvod

Vymezení problematiky, cíle práce, výzkumná otázka, hypotéza

Otázka dobrovolnictví a podílu občanů na fungování společnosti a na zajišťování jejích funkcí je v současné době vysoce aktuálním fenoménem, možno říci v globálním měřítku. K posílení důležitosti tohoto jevu přispělo několik paralelních trendů, které jsou v řadě případů úzce propojené – finanční a hospodářská krize a z ní pramenící nedostačující schopnosti státních institucí naplňovat své funkce, pokles důvěry v tyto instituce a ve stát obecně, a z toho pramenící aktivizace občanů, kteří se snaží přebírat více zodpovědnosti za řešení palčivých problémů této doby. Dobrovolnictví nemusí mít (a často nemá) charakter politický, jedná se zpravidla o zájmovou činnost v oblasti kulturní, vzdělávací či při ochraně přírody¹. Může se jednat o přebírání péče o památky a zachování významných kulturních tradic, významný příspěvek ke zlepšení kvality života seniorů, zdravotně postižených, sociálně vyloučených komunit a dalších znevýhodněných skupin občanů, jakož i o řadu dalších aktivit. V některých situacích však kombinace občanského aktivismu a politických a sociálních problémů vede k proměně původně politicky neangažované činnosti v hnutí usilující o zásadní změny politického, hospodářského a sociálního systému. V podobných případech se pak mění i postoj politických elit k dobrovolnictví, které je v nepolitické rovině obecně vítáno a podporováno, ale jeho přesah do politické sféry je přijímán ze strany elit často s nedůvěrou či dokonce přímým odmítnutím.

Za zcela specifický lze označit vztah dobrovolnictví a zajištění obrany státu. Tato otázka je aktuální zejména v případě zemí, které nemají tradici povinné vojenské služby v době míru (například VB, USA), případně zemí, které od této tradice ustoupily a povinnou vojenskou službu zrušily (což je případ i České republiky). Zde se dobrovolnictví stává nesmírně důležitým faktorem pro zachování akceschopnosti ozbrojených sil, jejichž existence je často považována za nezbytnou pro zachování plné suverenity daného státního útvaru².

¹ Jako příklad tohoto fenoménu může posloužit Spojené království, kde po nástupu vlády Konzervativců a Liberálních demokratů v květnu 2010 byla představena politika škrtnů ve veřejných výdajích a občané byli vyzváni, aby činnost některých institucí začali zajišťovat dobrovolně. Týkalo se to například veřejných knihoven. Viz „Volunteer-run Libraries“, *PublicLibrariesNews*, dostupné na <http://www.publiclibrariesnews.com/campaigning/volunteer-run-libraries> (staženo 11. 12. 2013).

² V ČR se v posledních letech podobná diskuze vede například v souvislosti se zachováním nadzvukového letectva. I přes členství v NATO považují někteří odborníci i část veřejnosti schopnost

Tato diplomová práce, nazvaná „Dobrovolnictví a ozbrojené síly“, je zaměřena právě na popis a analýzu některých klíčových aspektů tohoto vztahu. Primárním cílem práce je postihnout důvody, které vedou občany k dobrovolné službě v ozbrojených silách (ať již v regulérních vojenských jednotkách anebo v aktivních zálohách), na vybraných případech ukázat širší historický a společenský kontext tohoto typu dobrovolnictví, a jeho vývoj v posledních letech. S ohledem na to, že tato otázka nabyla v posledních letech na důležitosti i v ČR³, bude část práce věnována i podrobnému rozboru situace v českém prostředí, jejímu porovnání s dalšími zeměmi, a možným doporučeními (*policy recommendations*) ke zlepšení aktuální situace.

Autorka pracuje v obecné rovině s širší hypotézou, že koncept ozbrojených sil postavených na dobrovolnictví je spíše jevem žádoucím, a to i v zemích, kde chybí výše zmiňovaná kontinuální historická tradice. Dobrovolná vojenská služba posiluje identifikaci občanů se státem, zvyšuje motivovanost a profesionalitu ozbrojených sil jako celku, přispívá k většímu porozumění důležitosti existence armády a její role ve společnosti. Zároveň je však vždy třeba mít na paměti omezující faktory, které zájem o rozvoj dobrovolné činnosti a zapojení občanů v ozbrojených silách limitují, například negativní obraz ozbrojených složek u většinové společnosti. Při zkoumání situace v ČR se autorka navíc snaží zjistit, zda je výše uvedeným otázkám ze strany odpovědných míst věnována dostatečná pozornost a zda jsou adekvátně řešeny. V případě Aktivní zálohy AČR, která je předmětem podrobnějšího bádání v rámci této práce, se autorka domnívá, že v českých podmínkách chybí koncepční, na obecných poznatcích založený přístup, který by byl skutečně funkční.

ochránit vlastní vzdušný prostor za jeden z atributů české státní suverenity, což používají jako argument pro prodloužení pronájmů bojových letounů JAS-39 Gripen od Švédska. Ke stoupencům tohoto názoru patřil i bývalý ministr obrany ČR Alexandr Vondra. Viz například „Vondra: Švédové nabídli gripeny o deset procent levněji“, *Lidové noviny*, 3. 12. 2012, dostupné na http://www.lidovky.cz/svedove-nabidli-gripeny-o-deset-procent-levneji-ftj-zpravy-domov.aspx?c=A121203_184649_ln_domov_sk (staženo 15. 12. 2013). Vondra hovoří o stíhacím letectvu jako o jednom „ze základních znaků státní suverenity“.

³ Například dokument *Obranná strategie České republiky* z roku 2012 řadí mezi tři pilíře obrany státu právě občana a jeho dobrovolné zapojení do činností směřujících k zajištění obrany (dalšími dvěma pilíři jsou stát a ozbrojené síly). Ministerstvo obrany ČR. *Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, Odbor komunikace a propagace, 2012, s. 7.

Struktura práce

Práce je logicky strukturována tak, aby od širších koncepčních otázek postupně přešla ke konkrétnějším aspektům zkoumané problematiky. Kromě úvodu a závěru obsahuje textová část čtyři větší tematické korpusy, z nichž některé se následně dělí do podkapitol. Po úvodu následuje segment, který definuje pojem „dobrovolnictví“, jež je pro další práci stěžejní. Na základě rozboru odborné literatury⁴ zkoumá různé významy a definice tohoto pojmu, přičemž se soustřeďuje zejména na období konce dvacátého a počátku jedenadvacátého století, které bylo provázáno řadou dalekosáhlých politických, hospodářských a společensko-kulturních změn a otřesů, a kdy nabylo dobrovolnictví na ještě větším významu.

Po tomto obecnějším úvodu je zařazena druhá kapitola, která popisuje význam dobrovolnictví v konkrétních ozbrojených silách vybraných zemí a prezentuje možné zdroje inspirace, kterou by ze zavedené praxe v zahraničí mohla (a patrně i měla) čerpat ČR. Text vychází z dostupných faktografických údajů (přehledy o nárůstu/poklesu počtu dobrovolníků usilujících o zařazení do ozbrojených sil, vnímání ozbrojených sil většinovou společností, spokojenost společnosti s činností ozbrojených sil), přičemž primární důraz bude opět kladen na uplynulé dvě dekády. Cílem není vyčerpávajícím způsobem pozitivisticky popsat vývoj dobrovolnictví v ozbrojených silách ve zkoumaných zemích, ale spíše zachytit celospolečenské pozadí, na němž se tento vztah odehrává, a hlavní trendy, které na něj mají vliv. Těmi mohou být například vzepětí nacionalistického/vlasteneckého cítění, zvýšený či naopak snížený pocit ohrožení, viditelný podíl ozbrojených sil na pomoci společnosti (během živelných pohrom atp.).

Třetí kapitola je pak jakousi „případovou studií“ (*case study*) věnovanou konkrétně situaci v ČR a dříve v Československu. Účelem tohoto segmentu je (i s pomocí obecnějších poznatků obsažených v předešlých kapitolách) zhodnotit úspěšnost zapojování dobrovolníků do budování ozbrojených sil ČR. Jak již bylo zmíněno, větší identifikace občanů s ozbrojenými silami a jejich akceptace vlastní spoluzodpovědnosti za zajišťování obrany státu je dlouhodobě deklarovaným cílem vlády ČR, ministerstva obrany i samotné Armády České republiky. Kapitola se zaměřuje zejména na stav

⁴ Nejdůležitější primární prameny, sekundární literatura a jejich kritika viz „Rozbor použitých pramenů a literatury, s. 14–15).

naplněnosti početních stavů personálu ozbrojených sil s důrazem na vznik a další vývoj instituce Aktivní zálohy. Upozorňuje na neúspěšnou personální politiku rezortu MO ČR a důsledky z ní plynoucí. Zároveň dokládá, že institutu Aktivní zálohy nebyla dlouhodobě ze strany odpovědných orgánů věnována patřičná pozornost a tato problematika byla podceňována.

Čtvrtá kapitola, s ohledem na předchozí poznatky, podrobně rozebírá *Koncepci aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*⁵, která byl vládou ČR schválen v roce 2012. Cílem kapitoly je prozkoumat, zda tento dokument adekvátně řeší nežádoucí stav, v němž se Aktivní záloha dlouhodobě nachází, a zda přichází s funkčními návrhy řešení. Autorka rovněž analyzuje, zda koncepce aplikuje relevantní zkušenosti ze zahraničí a poznatky z jiných oblastí dobrovolnictví.

Teoreticko-metodologické ukotvení práce

Práce je přednostně situována do roviny společensko-vědní, konkrétně pak sociologické, což vyplývá i ze studijního oboru, v jehož rámci byla vypracována. Jedná se tedy o analýzu společenského fenoménu z pohledu vývoje společenské reflexe a diskurzu. Z toho vychází i teoretická báze práce, která se opírá primárně o díla věnovaná konceptu dobrovolnictví a jeho vývoji, celospolečenskému vnímání role a užitečnosti ozbrojených sil a obecným sociálním trendům posledních dvou desetiletí, které mají na vztah dobrovolnictví-ozbrojené síly vliv. V některých oblastech práce pochopitelně čerpá i z poznatků a teoretických premis dalších společensko-vědních disciplín, zejména psychologie a historie⁶. Její důraz však vždy zůstává položen na širší konceptuální analýze problematiky ze společenského, a tudíž sociologického hlediska, spíše než na poskytnutí vyčerpávajícího historického popisu či formulaci politické zákonitosti. Obecně lze práci označit za analytickou studii, vycházející jak z teoretických základů, tak z faktografické báze. Při shromažďování této báze byla použita metoda odpovídající nejvíce kvalitativní analýze – zkoumaná problematika byla

⁵ Viz Ministerstvo obrany ČR. *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2012.

⁶ Psychologie zkoumá motivaci jednotlivců k dobrovolnické činnosti, včetně vstupu do ozbrojených sil, přičemž se zajímá o poněkud odlišné zákonitosti a trendy než sociologie. To je nepochybně přínosné pro zajištění vyváženějšího pohledu na zkoumanou problematiku. Historie pak pomáhá osvětlit některé zakořeněné postoje vůči ozbrojeným silám v ČR i v jiných zemích a poskytuje nezbytný historický kontext k aktuálnímu stavu.

vymezena časově a teritoriálně, a na základě tohoto vymezení byla následně shromážděna nezbytná data, z nichž byly posléze odvozeny a konceptualizovány dosažené závěry. Faktografické údaje byly v rámci možností ověřovány z různých zdrojů a vzájemně konfrontovány, aby bylo dosaženo jejich zpřesnění. Tam, kde podobné zpřesnění nebylo možné (např. vzhledem k dostupnosti pouze jediného autoritativního zdroje informací), je čtenář na tuto skutečnost v textu upozorněn.

Rozbor použitých pramenů a odborné literatury

Dobrovolnictví v ozbrojených silách se v české odborné literatuře nevěnuje přílišná pozornost. Okrajově se tomuto tématu věnují někteří autoři píšící obecně o ozbrojených silách ČR. Bylo proto třeba začlenit do výzkumu i práce věnované fenoménu dobrovolnictví jako takovému, jejich analýza tvoří součást první kapitoly práce.

Při zpracování zkoumaného tématu práce vychází a čerpá především z primárních pramenů, a to jak z českých, tak i zahraničních. Byly zde využity například rezoluce a veřejné materiály na podporu dobrovolnictví (vypracované a přijaté Valným shromážděním OSN, Mezinárodní organizací práce, či EU) či koncepční a strategické dokumenty upravující činnost záloh, atp. Dále byla shromážděna a analyzována veřejně dostupná data poskytovaná ozbrojenými silami ČR, tak i dalších zemí (např. Německo, Velké Británie, USA). Tyto faktografické údaje jsou dostupné jak formou statistik, tak i komentovaných analytických zpráv a navrhovaných plánů rozvoje ozbrojených sil. Silnou stránkou těchto zdrojů obecně je jejich relativně dobrá dostupnost a věrohodnost zdrojů – dá se očekávat, že demokratické západní země budou v tomto ohledu zveřejňovat přesné údaje, které budou i pravidelně aktualizovat, aby odrážely skutečný stav věcí. Jejich negativem je naopak nemožnost ověření dat z více na sobě nezávislých zdrojů, což vychází z jejich podstaty. Dále je třeba brát v potaz, že ne veškeré informace týkající se tématu jsou veřejně přístupné.

Další důležitou skupinou zdrojů byly ty, které se věnují fenoménu dobrovolnictví. Dobrovolnictví zkoumá mnoho autorů jak českých, tak zahraničních a to z různých úhlů pohledu ať již komplexně, anebo jednotlivé segmenty/odvětví dobrovolnických aktivit. Pro potřeby této práce byla využita z česky psané odborné literatury především publikace autorského kolektivu pod vedením Pavola Friče a Terezy Pospíšilové *Vzorce*

*a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*⁷. Tato publikace nahlíží na dobrovolnictví v ČR jako na komplexní společenský fenomén a popisuje uceleně jeho jednotlivé aspekty a formy. K dobrovolnictví v ozbrojených silách byly pak využity odborné články zahraničních autorů zkoumající motivaci ke vstupu do ozbrojených složek, determinanty náchylnosti k dobrovolnosti jako takové, psychologické, osobnostní a společenské faktory. Přínosem konfrontace různých vědních oborů a myšlenkových směrů je zejména skutečnost, že jednotliví autoři často zastávají poměrně protichůdná stanoviska, a jejich začleněním do vlastního výzkumu lze tedy vytvořit komplexnější obrázek zkoumané problematiky.

První kapitola je tedy věnovaná spíše širšímu teoreticko-metodologickému vymezení dobrovolnictví a jeho projevům směrem k ozbrojeným silám, a proto vychází především ze sekundárních odborných zdrojů. Kapitoly dvě a tři čerpají z větší části z primárních pramenů jednotlivých vládních institucí a ozbrojených sil, doprovázených analýzami a komentáři. Kapitola 4 je v tomto ohledu specifická, protože je věnována detailnímu rozboru jediného dokumentu, již výše zmiňované *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*, která je zkoumána právě s ohledem na poznatky získané v předešlých kapitolách a je porovnávána s některými dříve zkoumanými koncepcemi.

⁷ Pavol Frič, Tereza Pospíšilová a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: AGNES, 2010.

1. Vymezení dobrovolnictví – jeho různé podoby a proměny v čase

Společenský jev zvaný dobrovolnictví provází lidskou společnost po tisíce let. Vychází tedy z dlouholetých tradic, z minulosti, kterou v té či oné formě sdílí většina lidských společností.

Dobrovolnictví prochází modernizací a transformací stejně tak jako lidská společnost sama. V současné době v západním světě jeho význam výrazně stoupá, jak je patrné např. z dokumentu *Manual on the Measurement of Volunteer Work*⁸, který byl vytvořen pro Mezinárodní organizaci práce (International Labour Organization, ILO⁹) na základě výzkumu a měření přínosu neziskového sektoru a dobrovolnické práce. Toto měření provádělo v posledních dvou desetiletích po celém světě Johns Hopkins University Center for Civil Society Studies.

Autoři *Manuálu* vychází v první řadě z toho, že dobrovolnická práce neboli dobrovolnictví (volunteer work, volunteering) je zásadním prostředkem pro řešení sociálních a environmentálních problémů po celém světě, přičemž zásadním způsobem přispívá ke zvyšování kvality života a jeho přínos je tedy enormní. Manuál však upozorňuje na to, že dosud nebylo věnováno dostatečné úsilí tomu, aby byl přínos dobrovolnictví změřen a zmapován¹⁰. Z podobných závěrů ostatně vycházelo již Valné shromáždění OSN, když v roce 2001 přijalo rezoluci vyzývající vlády, aby „stanovily ekonomickou hodnotu dobrovolnictví (establish the economic value of volunteering).“¹¹ Dále, v rezoluci z prosince 2005 u příležitosti vyhlášení Mezinárodního roku dobrovolníků OSN vyzývá „vlády, s podporou občanské společnosti, aby rozšířily všeobecné povědomí o této problematice, učinily dostupnými údaje a rozšířily výzkum

⁸ International Labour Organization. *Manual on the Measurement of Volunteer Work*. Ženeva: International Labour Office (ILO), 2011.

⁹ Mezinárodní organizace práce je podřízenou agenturou Organizace spojených národů, která byla založena v roce 1949 a sídlí v Ženevě. Pro více informací o ILO viz její oficiální internetová stránka <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> (staženo 12. 12. 2013).

¹⁰ ILO, *Manual on the Measurement of Volunteer Work*, s. 1.

¹¹ A/RES/56/38. United Nations General Assembly Resolution. Fifty-sixth session. Agenda item 108. 5. 12. 2001, dostupné na <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf> (staženo 25. 9. 2013).

o další témata spojená s dobrovolnictvím, a to i v rozvojových zemích.“¹² Valné shromáždění se tímto tématem zabývalo i v následujících letech a průběžně schvaluje doplňující rezoluce.

Na evropské úrovni je nárůst významu dobrovolnických aktivit patrný například ze Studie Evropské komise zabývající se dobrovolnictvím v členských státech EU¹³. Studie podrobně analyzuje právní rámec dobrovolnictví v jednotlivých členských zemích, jeho přínos i profil jednotlivců participujících na dobrovolnických aktivitách. Podpora dobrovolnictví ze strany EU je patrná i na projektech typu „Rok dobrovolnictví 2011“.

Jedním z důvodů nárůstu významu dobrovolnictví je skutečnost, že se ve společnosti v posledních letech projevuje obecná krize důvěry v roli státu. Jak uvádějí Pavol Frič a Martin Vávra, „v období překotného rozvoje globalizovaného světa se ekonomické a sociální problémy rychle přelévají z jedné části světa do druhé... Souběžně s tím dochází k oslabování sociálního státu a tak stát hledá pomoc ve spolupráci se soukromými organizacemi, které na sebe přebírají část jeho agendy... V čase nejistoty zesiluje volání po návratu k tradičním hodnotám, rozvoji svépomocných aktivit a solidarity...“¹⁴

Dobrovolnictví má mnoho různých tváří a aspektů. Zasahuje do širokého spektra lidských činností a je proto velmi různorodé. Z tohoto důvodu je důležité vymezit alespoň základní definici tohoto pojmu, ačkoli žádná podobná definice nemůže být vyčerpávající.

1.1 Vymezení dobrovolnictví

Různé definice se rozcházejí podle úhlu pohledu autora, podle jeho odborného zaměření i podle toho, za jakým účelem je daná definice formulována. V odborné literatuře se z tohoto důvodu setkáváme s různými definicemi dobrovolnictví. Pro ilustraci je v následujícím textu uvedeno několik možných pohledů na dobrovolnictví.

¹² A/RES/60/134. United Nations General Assembly Resolution. Sixtieth session. Agenda item 62. 16. 12. 2005, dostupné na http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2006/UNRes_60_134_2006_01.pdf (staženo 25. 9. 2013).

¹³ Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA), Directorate General Education and Culture (DG EAC). *Volunteering in the European Union*, 17. 2. 2010, dostupné na http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf (staženo 27. 9. 2013).

Výše zmiňovaný *Manuál* Mezinárodní organizace práce OSN definuje dobrovolnictví následujícím způsobem: „Neplacená, nepovinná práce, což je čas, který jednotlivci bez nároku na plat věnují aktivitám vykonávaným pro lidi mimo svou vlastní domácnost a to buď prostřednictvím organizace anebo přímo“.¹⁵ Tuto definici lze podle některých odborníků považovat za tzv. užší pojetí dobrovolnictví. Širší přístup výše zmíněné studie Evropské komise zabývající se dobrovolnictvím v členských státech EU vychází z předpokladu, že dobrovolnictví je „jakákoli formální či neformální aktivita, která je záležitostí individuální volby a je vykonávána ve prospěch jiných bez očekávání odměny“.¹⁶ Jiná definice vymezuje dobrovolnictví následujícími charakteristikami: „Dobrovolnictví je nepovinné, neplacené a je ve prospěch druhých. Čtvrtým a méně uváděným definičním prvkem je organizační kontext“.¹⁷ Podle Jiřího Tošnera lze dobrovolnictví považovat za veřejně prospěšnou činnost, v jejímž rámci dobrovolníci nabízejí svůj čas a energii, aniž by očekávali kompenzaci, i když se přece jen jedná o činnost oboustranně přínosnou. Slovy Tošnera: „Z dobrovolné činnosti má přínos nejen její příjemce, ale i dobrovolník, kterému přináší nové přátelské vztahy, nové zkušenosti a dovednosti, někdy i částečné řešení problému nezaměstnanosti.“¹⁸

Zúžená definice dobrovolnictví je „dlouhodobé plánované a svobodně zvolené prosociální chování ve prospěch cizích druhých osob, které se odehrává v kontextu organizace“.¹⁹ Tato definice odlišuje dlouhodobost a plánovanost takto definovaného dobrovolnictví od jiných typů prosociálních aktivit, jakými jsou například trávení volného času či neplacená práce pro vlastní organizace nebo skupiny (např. svépomocné aktivity členů občanské organizace). V širším slova smyslu „za dobrovolnickou činnost lze považovat organizovanou i neorganizovanou pomoc jiným lidem mimo rodinu, vykonávanou ze svobodné vůle a bez nároku na odměnu“.²⁰ Další studie definuje

¹⁴ Pavol Frič a Martin Vávra. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: AGNES a HESTIA, 2012, s. 7.

¹⁵ ILO, *Manual on the Measurement of Volunteer Work*, s. 13.

¹⁶ EAC-EA a DG EAC, *Volunteering in the European Union*, s. 49.

¹⁷ Frič, Pospíšilová a kol., *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, s. 9.

¹⁸ Jiří Tošner. *Dobrovolnictví v české společnosti*, dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/druhy-dobrovolnictvi/> (staženo 20. 12. 2013).

¹⁹ Frič, Pospíšilová a kol., *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, s. 10.

²⁰ Frič a Vávra, *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*, s. 12.

dobrovolníka jako „člověka, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti“.²¹

Posledním zde zmíněným příkladem definice dobrovolnictví je: „Dobrovolnictví jako veřejně prospěšnou činnost chápeme jako ochotu člověka dát část svého času a sil ve prospěch potřebné organizace nebo člověka, aniž by příjemce pomoci byl vázán přátelskými či jinými vazbami“.²²

Při definování dobrovolnictví je důležité vzít v potaz i to, jak na tuto specifickou oblast lidské činnosti nahlíží platná legislativa. V České republice lze v této souvislosti uvést zejména zákon č. 198/2002 sb. o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Dle tohoto právního předpisu se může stát dobrovolníkem na území ČR každá fyzická osoba starší 15 let; jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, pak starší 18 let, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.²³ Zákon explicitně stanovuje, že „dobrovolníkovi za výkon dobrovolnické služby nenáleží odměna“.²⁴

Lze tedy říci, že na základě rešerše a komparace výše zmíněných definic dobrovolnictví lze identifikovat určité společné prvky. Těmi jsou:

- nepovinnost (je vykonáváno na základě svobodné volby);
- je neplacené (tento prvek však je relativní, viz další text);
- vykonáváno ve prospěch druhých (avšak ne nejbližších příbuzných);
- legalita (v souladu s platnými právními předpisy);
- organizační zastřešení (tento prvek byl zvolen pro potřeby této diplomové práce, ne všechny definice s ním pracují);
- dobrovolnictví nenahrazuje profesionální pracovní aktivity a ani je nemůže nahradit.

Podle způsobu organizovanosti se dobrovolnictví dělí na formální a neformální. Rozdíl mezi formálním a neformálním dobrovolnictvím spočívá v míře jeho

²¹ Jiří Tošner a Olga Sozanská. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002, s. 35.

²² Tošner, *Dobrovolnictví v české společnosti* (online).

²³ Zákon č. 198/2002 sb. ze dne 24. dubna 2002 o dobrovolnické službě a změně některých zákonů, dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/res/data/010/001313.pdf> (staženo 1. 12. 2013).

institucionalizace. Formální dobrovolnictví je zaštitěno konkrétní organizací či organizacemi, naproti tomu neformální je nezávislým aktem jednotlivce, či skupiny jednotlivců. Rozdíl mezi formálním a neformálním dobrovolnictvím je třeba vnímat především při práci se statistickými daty. Někteří autoři pracují pouze s formálním dobrovolnictvím a neformální opomíjejí. Důvody tohoto opomíjení jsou různé, především složitost a špatná dostupnost sběru dat u neformálního dobrovolnictví. Dalším důvodem může být i to, že předmětem zájmu expertů je organizace, efektivita činnosti, členění aj. dobrovolných organizací, přičemž tento předmět zájmu u neformálního dobrovolnictví přirozeně odpadá.²⁵ Tato práce se bude dále zabývat pouze formálním dobrovolnictvím, jelikož je věnována problematice dobrovolnictví v ozbrojených silách.

I s univerzální platností výše zmíněných prvků se dá v praxi polemizovat. Nepovinnost, či svobodnou volbu, zpochybňuje např. firemní dobrovolnictví. Je otázkou, do jaké míry má zaměstnanec možnost participaci na podobných aktivitách odmítnout. Dále je zde pak otázka „dobrovolnictví“ nezaměstnaných, či dobrovolnictví motivované náboženským přesvědčením.

Dobrovolnictví navíc nemusí být a často ani není vykonáváno zcela bezplatně. Např. *Manuál ILO* k neplacenosti dobrovolnické práce uvádí: „Je neplacená. Avšak je přípustná určitá podoba peněžní nebo jiné úhrady, aniž by to narušovalo tento prvek definice“.²⁶ Dobrovolníci mohou totiž obdržet náhradu výdajů spojených s jejich činností (například formou kapesného), mohou jim být poskytnuty služby, jako je stravování, doprava apod. Dobrovolníci mohou rovněž dostávat finanční příspěvky na pokrytí svých životních nákladů, symbolické dárky nebo obdobný výraz vděčnosti za dobrovolnickou práci. Dobrovolník může taktéž získat výhody jiné než finančního rázu vyplývající z jeho činnosti v podobě zlepšení svých dovedností, společenských styků,

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Frič, Pospíšilová a kol., *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, s. 10-11.

²⁶ ILO, *Manual on the Measurement of Volunteer Work*, kapitola 3, s. 11-17.

pracovních kontaktů, společenského postavení a pocitu sebeuspokojení.²⁷Dále je třeba brát v potaz, že i organizace dobrovolnictví, jeho podpora a zviditelňování s sebou nesou určité finanční náklady; i to může být považováno za součást ceny dobrovolnictví.

I práce, kterou dobrovolníci vykonávají bez nároku na honorář, má tedy svoji cenu a celkově ovlivňuje danou ekonomiku. Právě proto vyzvalo Valné shromáždění OSN členské státy již zmiňovanou rezolucí k tomu, aby hodnotu dobrovolnické práce vyčíslily. Tuto hodnotu lze kvantifikovat například následujícím způsobem: „Dobrovolnictví je důležitým faktorem pro fungování neziskových institucí. Tvoří převážnou část celkové pracovní síly v sektoru neziskových institucí sloužících domácnostem (NISD), a to přibližně ze 78 procent. Dobrovolnická činnost není placená, tudíž neziskové instituce ušetří na mzdových nákladech. A navíc jsou dobrovolnickou prací vytvářeny hodnoty, které zvyšují celkovou produkci neziskových institucí.“²⁸ Tabulka zachycující vyčíslení ceny dobrovolné práce tvoří Přílohu č. 1 této práce. S ohledem na výše uvedené skutečnosti a pro potřeby této práce lze v každém případě vycházet z toho, že dobrovolnická práce není zcela bezplatná, ale že její cena je nižší, než by byla cena komerční.

Na tomto místě je však třeba varovat před snahou nahrazovat profesionální pracovníky dobrovolníky za účelem finančních úspor. Tato negativní snaha se vyskytuje především v oblastech zdravotnictví a sociální péče.

Stejně tak vymezení dobrovolnictví jako činnosti „ve prospěch druhých“ s sebou přináší určité rozpory. Např. *Manuál ILO* ve třetí kapitole²⁹ poukazuje na skutečnost, že termín „dobrovolnictví“ má v některých částech světa negativní podtext vzhledem k praktikování tzv. „násilného dobrovolnictví“. Naproti tomu, v některých společnostech se pomoc nebo poskytování pomoci považuje v rámci místní kultury za samozřejmost a tudíž je těžké vymezit dobrovolnictví jako samostatnou aktivitu. Obecně se neplacená pomoc členům rodiny nepovažuje za dobrovolnickou práci, avšak i pojem „rodina“ se v různých částech naší planety může silně odlišovat.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ „Imputovaná hodnota dobrovolnické práce“, *Dobrovolnik.cz*, dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/res/data/002/000409.doc> (staženo 11. 12. 2013).

1.2 Motivy vedoucí k participaci na dobrovolnictví

1.2.1 Teoretický sociologický a psychologický přístup

Motivace k účasti na dobrovolnických aktivitách je pochopitelně vysoce individuální a promítá se do ní celá řada faktorů. Důležité jsou zde jak osobnostní charakteristiky (sklon k altruismu, empatie či naopak její nedostatek), tak zejména sociální zázemí a prostředí, které může být motivující či naopak demotivující z hlediska dobrovolné práce. Je proto obtížné tuto motivaci ve studii poměrně omezeného rozsahu vyčerpávajícím způsobem popsat a analyzovat. Cílem následující části práce je spíše nastínit některé hlavní aspekty této problematiky a vysvětlit, která nabízejí teorie z oblasti sociologie a psychologie.

V prvé řadě je třeba zmínit prostředí, v němž jednatelce vyrůstá, jakož i kulturní a sociální vzorce, které mu předává jeho rodina a širší okolí. Pozdější inklinace k participaci na dobrovolných aktivitách může být do značné míry výsledkem výchovy doma (často i příkladu rodičů, kteří byli sami dobrovolníky), do jisté míry i důrazu, který byl na důležitost dobrovolných aktivit kladen během školní docházky, v zájmových kroužcích a spolcích.³⁰ Právě vlivy, které se promítají do psychiky jednotlivce během jeho dětství a procesu dospívání, mohou být podle některých autorů, zejména psychologů a sociálních psychologů, klíčovými pro další přístup k dobrovolnictví. Má-li být jedinec později v dospělosti motivován k pomoci ostatním, musí být k této pomoci dlouhodobě veden, dobrovolná altruistická pomoc ostatním mu musí být vštěpována i možnost podílet se na podobném jednání od dětství a musí být za ně náležitě pochválen.³¹ Tento proces vytváření předpokladů a vztahu k altruismu a dobrovolné činnosti není samozřejmě omezen pouze na dětství a dospívání, nýbrž pokračuje i v dospělosti,

²⁹ ILO, *Manual on the Measurement of Volunteer Work*, kapitola 3, s. 11-17.

³⁰ John Wilson. „Volunteering“, *Annual Review of Sociology* 26 (2000), s. 218–219.

³¹ Viz například Jane Allyn Piliavin. „Altruism and Helping: The Evolution of a Field: The 2008 Cooley-Mead Presentation“, *Social Psychology Quarterly* 72, 3 (2009), s. 215 a graf na s. 216. Článek poskytuje rovněž dobrý přehled nejrůznějších teorií a výzkumů provedených v oblasti hledání příčin altruismu a motivace k pomoci ostatním a k dobrovolnictví.

kdy funkci rodiny přebírá jak společnost jako celek, tak nejrůznější organizace a spolky, jichž je dotyčná osoba členem. Svou roli může sehrát i prostředí v zaměstnání, eventuelně příklad kolegů a kolegyň z pracovního kolektivu.

Ačkoliv je dobrovolnická činnost rozhodnutím učiněným v individuální rovině, ovlivňuje nepochybně celou společnost jako takovou. V této souvislosti je zajímavé upozornit na zdánlivý paradox, který lze při výzkumu dobrovolnictví vyzorovat. Západní společnosti, například společnost americká, jsou zpravidla považovány za vysoce individualistické, s důrazem kladeným na úspěch jednotlivce a na jeho zodpovědnost za vlastní život a za naplňování vlastních potřeb. Dalo by se tedy očekávat, že vzorce chování, které budou předávány jednotlivcům, budou odrážet především orientaci na budování vlastního úspěchu a kariéry a budou spíše postrádat motivaci k nezištné pomoci ostatním jednotlivcům nebo společnosti jako celku. Jak však podotýkají někteří odborníci na tuto problematiku, právě ve Spojených státech (ale i v dalších zemích s podobným historickým vývojem a strukturou společnosti) jsou různé formy zapojení do dobrovolnických aktivit poměrně široce rozšířené, což do značné míry zpochybňuje teorie o stále se zvyšujícím individualismu jakožto celospolečenském trendu.³² Naopak, statistiky ukazují, že v posledních letech se například v USA zvyšuje počet dobrovolníků – v roce 2011 dosáhl počet Američanů podílejících se na formálně organizovaném dobrovolnictví 64,3milionů, což je nejvyšší hodnota za posledních pět let.³³ Ve Spojeném království došlo mezi roky 2003 a 2013 k nárůstu dobrovolnictví mezi mladými lidmi (16–25 let) o 15 procent, z původních 18 na 33 procent.³⁴

³² Lichang Lee, Jane Allyn Piliavin a Vaughn R. A. Call. „Giving Time, Money and Blood: Similarities and Differences“, *Social Psychology Quarterly* 62, 3 (1999), s. 276.

³³ Ve srovnání s rokem 2010 se jednalo o nárůst o 1,5 milionu. Celkem v roce 2011 přispěli Američané v rámci organizovaného dobrovolnictví 7,9 miliardami hodin dobrovolné práce, jejíž hodnotu lze přibližně vyčíslit na 171 miliard USD. „Volunteering and Civic Life in America 2012: Key Findings on Volunteer Participation and Civic Health of the Nation“, Corporation of National & Community Service, prosinec 2012, dostupné na <http://www.volunteeringinamerica.gov/assets/resources/FactSheetFinal.pdf> (staženo dne 14. 11. 2013).

³⁴ „Proportion of Young People Who Volunteer Has Doubled in 10 Years, nfpSynergy Survey Finds“, *Third Sector*, 3. 10. 2013, dostupné na <http://www.thirdsector.co.uk/go/volunteering/article/1214677/proportion-young-people-volunteer-doubled-10-years-nfpsynergy-survey-finds/> (staženo 15. 11. 2013).

Proč tomu tak je? Nabízí se několik vysvětlení. Jedním z nich je, že altruistické chování jednotlivců umožňuje společnosti jako celku lépe přežít a tímto překonávat různé problémy lépe než v případě, že by k takovému chování nedocházelo. Již Charles Darwin přišel s touto myšlenkou, která je dodnes v různých modifikacích zastávána některými sociology a psychology, byť se jedná spíše o menšinový názor. Stoupenci tohoto behavioristického vysvětlení altruismu tvrdí, že v dlouhodobém horizontu se právě s ohledem na přežití konkrétního lidského společenství jako celku a jeho větší úspěšnosti ve srovnání se společenstvími jinými počet altruistů zvyšuje (teorie přirozeného výběru), a že i altruistické chování jednotlivců je vykonáváno primárně „pro dobro skupiny“, jejímiž jsou členy.³⁵

Pokud odhlédneme od tohoto spíše utilitárního vysvětlení motivace k dobrovolnému jednání v rozvinutých společnostech, nabízejí se i další možnosti. Výše zmíněný poznatek, že moderní západní společnost orientovaná na úspěch jednotlivce potlačuje či upozaďuje význam dobrovolné práce a altruismu, není zdaleka jednoznačný. Lze naopak polemizovat s otázkou, zda široce rozšířené dobrovolnictví (a tím pádem i síť dobrovolnických organizací a spolků – ať již charitativních či jinak zaměřených, jakož i dobrovolnictví přímo ve prospěch státu) není samo o sobě znakem moderní, rozvinuté společnosti, v rámci jejíhož liberálního rámce existuje a k jejíž stabilitě přispívá. V tomto směru by se dalo argumentovat tím, že míra svobody a prosperity ve společnosti napomáhá k rozvoji dobrovolnictví a posiluje motivaci obyvatelstva přispět svým dílem k udržení nastaveného standardu společenského života. Pak by se dalo říci, že dobrovolníci jsou svým způsobem jednotlivci, kteří jsou si ve větší míře než ostatní lidé vědomi nutnosti udržovat existenci a vnitřní soudržnost společenského zřízení v němž žijí pomocí dobrovolných aktivit, a tyto považují svým způsobem za svou vlasteneckou povinnost a součást svého osobního hodnotového žebříčku. Některé průzkumy skutečně ukazují, že dobrovolníci

³⁵ Piliavin, „Altruism and Helping“, s. 213–214.

považují zpravidla činnost ve prospěch vlasti za důležitou součást svého života a za osobní prioritu, čímž se liší od lidí, kteří se dobrovolné činnosti nevěnují.³⁶ Opět však samozřejmě platí, že se do této motivace promítají i další faktory, a že na ni různí lidé nahlíží různým způsobem s ohledem na další hodnoty, které vyznávají: pro věřící lidi může být dobrovolná pomoc ostatním formou osobní oběti, zatímco pro jednotlivce věřící v důležitost individuálního osobnostního rozvoje spíše formou „vylepšení vlastního já“.³⁷

Samozřejmě nelze pominout ani další důležitý prvek motivace k dobrovolnictví, kterým je to, co přináší tato aktivita dobrovolníkovi samotnému. Pokud pomineme aspekt materiální, který je do jisté míry samozřejmě přítomen i v dobrovolnických aktivitách, není tento rozhodujícím faktorem; zůstává pocit vnitřního uspokojení a sociální akceptace, kterou dobrovolníci ze svých aktivit čerpají. Například Stephan Meier a Alois Stutzer ve své studii argumentují, že dobrovolnictví činí obecně lidi šťastnějšími. Konkrétní pohnutky rozdělují do dvou kategorií: „vnitřní motivace“ a „vnější důvody“ (intrinsic motivation a extrinsic reasons).³⁸ Do první kategorie se řadí snaha zlepšit situaci a sociální statut ostatních, vnitřní potěšení z vykonávané dobrovolnické práce jako takové, a uspokojení čerpané z pocitu, že dobrovolník svou činnost vykonává pro dobro celku (může se jednat i o formu potlačování pocitu viny plynoucího z jiných aktivit jednotlivce). Do druhé kategorie pak spadá investice do lidského kapitálu, budování sítě společenských kontaktů či snaha o získání uznání ze strany společnosti.³⁹ Průzkum provedený mezi dobrovolníky v Kanadě v roce 2000 odhalil, že motivací pro dobrovolnictví může být i snaha získat zaměstnání (až u 62 procent nezaměstnaných dobrovolníků) či osvojit si nové dovednosti, které mohou být následně aplikovány na pracovišti (37 procent dobrovolníků, 49 procent v případě mladších dobrovolníků).⁴⁰

³⁶ Wilson, „Volunteering“, s. 219.

³⁷ Wilson, „Volunteering“, s. 219.

³⁸ Stephan Meier a Alois Stutzer. „Is Volunteering Rewarding in Itself?“, *Economica* 75, 297 (2008), s. 41–42.

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Mezi další často zmiňované motivační faktory patří například skutečnost, že dobrovolnictví se věnují přátelé, či snaha dostát závazkům vyplývajícím z náboženského přesvědčení. Norah McClintock.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této podkapitoly, je velmi obtížné, ne-li nemožné, jednoznačně identifikovat motivaci jednotlivců k tomu, aby se podíleli na dobrovolných aktivitách a věnovali tak svůj volný čas a případně finanční prostředky ve prospěch ostatních. Tato motivace je kombinací osobnostních charakteristik, dlouhodobých celospolečenských trendů, a v některých případech i aktuální situace ve společnosti. V této souvislosti lze zmínit například hospodářskou krizi, která může motivovat jedince k intenzivnější pomoci nezaměstnaným a sociálně slabým, či pocit ohrožení, který může pro změnu být motivačním faktorem pro vstup do ozbrojených sil či sborů civilní ochrany⁴¹. V každém případě však lze říci, že ať je již motivace dobrovolníků jakákoliv, její roli ve společnosti nelze v žádném případě opomenout⁴² a v některých ohledech může být *de facto* nenahraditelná.

1.2.2 Výsledky empirických šetření

Tato část je věnována výsledkům průzkumů mezi dobrovolníky v ČR zaměřených na motivy jejich participace a setrvávání v dobrovolnických aktivitách. Nejedná se o vyčerpávající analýzu existujících průzkumů, nýbrž o reprezentativní vzorek výsledků průzkumů.

Následující data, uvedená v tabulkách 1–4, jsou výsledkem výzkumu zaměřeného na dobrovolnický program „Pět P“, který je v ČR zastřešen Národním dobrovolnickým centrem HESTIA, o. s.⁴³ Výsledky průzkumu mezi dobrovolníky participujícími na tomto programu jsou shrnuty mimo jiné

Understanding Canadian Volunteers. Using the National Survey of Giving, Volunteering and Participating to Build Your Volunteer Program. Toronto: Canadian Center for Philanthropy, 2004, s. 7–8.

⁴¹ K vlivu pocitu ohrožení na ochotu obyvatelstva podílet se na činnosti sborů civilní ochrany, viz například zajímavá, byť již starší, studie: William Abbott Scott. „Attitudes Toward Participation in Civil Defense: An Analysis via Psychological Constructs“, *The Public Opinion Quarterly* 17, 3 (podzim 1953), s. 375–385.

⁴² Anthony Giddens. *Sociologie*, Praha: Argo, 1993, s. 309.

⁴³ Více informací o projektu viz „Program Pět P“, HESTIA, o. s., dostupné na http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/pet-pe/#.UpcF_abhbIU (staženo 23. 10. 2013).

v diplomové práci *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*⁴⁴. Nabízejí odpovědi na následující otázky: Co vedlo respondenty k tomu, aby se stali dobrovolníky (tab. č.1); co je motivuje k setrvání u již vykonávané dobrovolnické činnosti (tab.č.2) ; co jim dobrovolnictví přináší (tab. č.3) ; co je v jejich aktivitách brzdí (tab. č.4). Tento výzkum se dále snaží o konstrukci typického profilu dobrovolníků.

Tab. č.1 – Indikátory motivace (řazeno podle počtu získaných odpovědí sestupně)

Touha pomáhat druhým
Smysluplné trávení volného času
Seberealizace v dané oblasti
Touha po nových zkušenostech
Praxe ke studiu

Zdroj: Hnízdová, *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*, s. 77.

Tab. č. 2 – Indikátory udržující motivaci (řazeno podle počtu získaných odpovědí sestupně)

Radost klienta
Dobrá pocit
Pomoc druhému
Vědomí smysluplné činnosti
Společenství
Zážitky
Zkušenosti ostatních
Seberealizace v dané oblasti
Sebepoznání
Seberozvoj
Zpětná vazba

Zdroj: Hnízdová, *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*, s. 78.

Tab. č. 3 – Přínos dobrovolnictví (řazeno podle počtu získaných odpovědí sestupně)

Dobrá pocit, radost

⁴⁴ Lucie Hnízdová. *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Praha 2013. Dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/res/data/030/003493.pdf> (staženo 1. 12. 2013).

Zážitky, zábava, zkušenosti
Nová přátelství a kontakty
Seberealizace
Pocit užitečnosti
Rozšíření obzorů
Návrat do mládí
Zajímavé akce
Praxe ke studiu
Nový pohled na svět
Sebepoznání
Zpětná vazba
Partácký vztah

Zdroj: Hnízdová, *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*, s. 80.

Tab. č. 4 – Brzdící indikátory (řazeno podle počtu získaných odpovědí sestupně)

Nedostatek času
Únava
Vlastní introverze
Nízký věk klienta
Finanční náročnost schůzek
Náročná komunikace s klientem

Zdroj: Hnízdová, *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*, s. 79.

Jinou kategorizaci jednotlivých motivů podle druhů motivace používají Pavol Frič a Tereza Pospíšilová v publikaci *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, jak ukazuje tabulka č. 5.

Tab. č. 5 – Motivy vedoucí k dobrovolnictví, podle kategorií

Altruistická motivace	Egoistická motivace	Normativní motivace	Hédonická motivace
▪ Pocit, že moji pomoc potřebují lidé, které znám ▪ Jednoduše	▪ Můžu udělat něco pro věc, která je pro mě důležitá	▪ Přesvědčení, že je to má občanská povinnost ▪ Náboženské	▪ Chtěl jsem si odpočinout od shonu běžného života

cítím, že je důležité pomáhat jiným ▪ Protože soucítím s lidmi, kteří měli v životě méně štěstí než já	▪ Možnost získat nové dovednosti a zkušenosti ▪ Možnost navázat užitečné kontakty ▪ Možnost uplatnit své schopnosti	přesvědčení ▪ Lidé, k nimž mám blízko, očekávali, že budu dobrovolně pracovat ▪ Příležitost splatit svůj dluh vůči společenství lidí, do něhož patřím	▪ Chtěl jsem se věnovat nějaké zajímavé činnosti ve svém volném čase ▪ Jednoduše mě to bavilo

Zdroj: Frič, Pospíšilová a kol., *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, s. 89-90.

Další výčet možných faktorů, díky kterým dobrovolníci setrvávají, nebo které naopak brzdí jejich činnost, nabízí Jiří Tošner a Olga Sozanská v publikaci *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, viz tabulky č. 6 a 7. Tento výčet faktorů vychází z průzkumů provedených v ČR i zahraničí.

Tab. č. 6 – Faktory napomáhající dobrovolníkům v setrvání v dobrovolnických aktivitách

Mají pocit, že jsou oceňováni
Uvědomují si, že jejich přítomnost něco znamená
Mají naděje na změnu, postup ve své činnosti
Dostává se jim uznání na veřejnosti, i soukromě
Mají pocit, že dokážou zvládnout předkládané úkoly
Mají pocit sounáležitosti a týmové práce spolupracovníků
Podílejí se na řešení problémů, na rozhodování i stanovení cílů organizace
Uvědomují si, že v důsledku jejich činnosti se děje něco podstatného
Jejich osobní potřeby jsou uspokojovány

Zdroj: Tošner a Sozanská, *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 55.

Tab. č. 7 – Faktory brzdící dobrovolníky v setrvání v dobrovolnických aktivitách

Zjistí velký rozdíl mezi očekáváním a skutečnou činností
Mají pocit, že jejich pomoc je k ničemu
Nedostanou žádnou zpětnou vazbu, ani pochvalu, či ocenění
Úkoly jsou příliš rutinní, žádná rozmanitost
Cítí nedostatečnou podporu pracovníků
Úkol, či tým nepřináší téměř žádnou prestiž
Činnost jim nedává možnost osobního růstu
Mají příliš malé možnosti projevit iniciativu či tvořivost
Cítí napětí mezi spolupracovníky

Zdroj: Tošner a Sozanská, *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 55.

2. Dobrovolnictví a ozbrojené síly ve světě na příkladech konkrétních ozbrojených sil

Následující kapitola bude věnována popisu a analýze postavení záloh v rámci struktury ozbrojených sil čtyř zemí – Dánska, Německa, Spojeného království a Spojených států. Výběr těchto zemí není náhodný – jedná se o státy, které buď mají s institucí záloh dlouhodobou zkušenost (případně i dlouhodobou zkušenost s dobrovolnickou armádou), jsou co do velikosti ozbrojených sil srovnatelné s ČR (popřípadě jejich OS řeší podobné úkoly), nebo lze porovnávat obecnou mentalitu a přístup většinové společnosti k armádě. Ani v jednom případě pochopitelně nelze zkušenosti a mechanismy používané v OS jiných zemí paušálně aplikovat na situaci v ČR. Na druhou stranu by právě tyto zkušenosti měly být jedním z hlavních zdrojů inspirace při vytváření nového konceptu Aktivní zálohy s tím, že by do něho byly implementovány ty prvky, které se v zahraničí osvědčily a jsou vhodné i pro ČR. Jak vyplývá z analýzy Konceptu aktivní zálohy, k tomu bohužel nedošlo.

2.1 Dánsko

Dánské království je ze zemí vybraných pro toto srovnání nejbližší České republice co do počtu obyvatel i rozlohy⁴⁵. Jeho ozbrojené síly vykonávají podobné úkoly a mají podobnou strukturu jako Armáda České republiky, pochopitelně s tím rozdílem, že kromě pozemních sil a letectva disponují rovněž námořnictvem.

Podobně jako v ČR došlo i v Dánsku v posledních letech k zásadním reformám ozbrojených sil. Tyto reformy, vycházející částečně z potřeby uspořít finance, byly zaměřeny na zefektivnění činnosti ozbrojených sil a na jejich reorientaci směrem k nasazení menších, specializovaných bojových uskupení v zahraničních misích. V těchto reformách hodlá dánská vláda i nadále pokračovat, jak ukazuje

koncepční dokument *Danish Defence Agreement 2013–2017*⁴⁶ schválený v listopadu 2012. Záloze je v tomto dokumentu věnován relativně krátký segment, který hovoří o důležitosti záložníků pro činnost ozbrojených sil a který zároveň požaduje vypracování studie zahrnující zkušenosti z mezinárodních misí a směřující k co nejefektivnější integraci záložníků do ozbrojených sil.⁴⁷

V Dánsku funguje dosti specifický systém doplňování stavů ozbrojených sil a budování zálohy. Na rozdíl od ČR nebyla v zemi doposud zrušena povinná základní vojenská služba, avšak v současnosti jsou odváděni v drtivé většině případů jen dobrovolníci⁴⁸ – k povinným odvodům se Dánsko uchyluje pouze tehdy, kdy je naléhavě třeba řešit nenaplněnost stavů. Následný výcvik odvedenců je zaměřen spíše na civilní ochranu a podporu profesionálních ozbrojených sil, branci slouží ve zvláštních jednotkách, které jsou podřízeny profesionálním armádním útvarům, ale nejsou do nich přímo začleněny.⁴⁹ Cílem výcviku je získat vycvičenou záložní sílu, kterou bude možno nasadit například při živelné katastrofě, nepokojích, pátracích operacích a podobně – tedy pro činnosti, které lze shrnout pod hlavičku tzv. „Total Defence“. Po dokončení základního čtyřměsíčního výcviku se branci mohou rozhodnout buď výcvik ukončit a stanou se součástí zálohy nebo pokračují ve výcviku dalších osm měsíců, aby získali více dovedností a byli zařazeni pod odpovídající specializaci. Po absolvování podobného výcviku získá záložník status „Response-Force Contract Soldier (v dánštině zkracováno jako HRU) a je zpravidla vyslán na šestiměsíční misi v zahraničí, kde vytváří podřízené jednotky podporující hlavní uskupení vysílaných sil.⁵⁰

⁴⁵ Rozloha Dánska činí 43 094 km² a má cca 5 556 000 obyvatel. „Denmark“, CIA World Factbook, 4. 12. 2013, dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/da.html> (staženo 10. 12. 2013).

⁴⁶ „Danish Defence Agreement 2013–2017“, Ministry of Defence of Denmark, 30. 11. 2012, dostupné na <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Documents/TheDanishDefenceAgreement2013-2017english-version.pdf> (staženo 30. 11. 2013).

⁴⁷ „Danish Defence Agreement 2013–2017“, s. 20.

⁴⁸ Tedy ti jednotlivci, kteří se dobrovolně rozhodnou absolvovat povinnou základní vojenskou službu.

⁴⁹ „A Case Study – the Danish Army“, Think Defence, 16. 12. 2011, dostupné na <http://www.thinkdefence.co.uk/2011/12/a-case-study-the-danish-army/> (staženo 15. 12. 2013).

Dosavadní zavedené reformy dávají Dánsku poměrně značnou flexibilitu s ohledem na využívání rezerv. Vojáci, kteří vykonali čtyřměsíční povinnou vojenskou službu, jsou přiřazeni do tzv. Total Defence Forces, které mají cca 12 000 příslušníků. Total Defence Forces spadají pod záštitu dánské domobrany (Home Guard⁵¹), která celkově čítá cca 59 000 příslušníků.⁵² Naopak počet záložníků s přímými smluvními závazky vůči dánským ozbrojeným silám je relativně nízký (ve velké většině případů se jedná o důstojníky a poddůstojníky). Údaje z března 2013 jsou následující:

Tab. č. 8 – Aktivní zálohy ozbrojených sil DK

Armáda	1336
Námořnictvo	296
Letectvo	373
Společné síly	367
Celkem	2372

Zdroj: Jan Norgard, *Recognizing Supportive Employers* (online).

Jak je tedy patrné, disponuje nyní Dánsko poměrně dobře vypracovaným systémem využití záložníků, jehož některé prvky by bylo možno využít i v České republice. Dánsko sice dosud nezrušilo povinnou vojenskou službu, jak již bylo zmíněno výše, nicméně vzhledem k její selektivitě není její existence až tak zásadním rozdílem oproti českému prostředí, kde již povinná vojenská služba není. Dvoustupňový systém výcviku zajišťuje, že dobrovolníci, kteří se rozhodnou povinnou vojenskou službu absolvovat, projdou základním výcvikem a dostanou v případě zájmu možnost si výcvik prodloužit a stát se součástí záloh.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Home Guard je dobrovolnická vojenská organizace, která slouží jako záloha pro ozbrojené síly při řešení krizových situací a problémů, přičemž mezi její úkoly se řadí například ochrana klíčové infrastruktury (komunikační, dopravní atd.). Její struktura kopíruje strukturu ozbrojených sil, přičemž je organizována na teritoriálním principu. Její činnost upravuje zvláštní předpis, tzv. Zákon o domobraně (Home Guard Act).

⁵² 16 000 v aktivní službě, 31 000 v podpůrných a rezervních složkách a 12 000 již zmiňovaných příslušníků Total Defence Force. Genmjr. Jan Norgard. *Recognizing Supportive Employers*, Presentation for NATO HQ, dostupné na https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&ved=0CEsQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.nato.int%2Fnrfc%2Fdatabase%2Fdenmark.pdf&ei=gaa1UoyJJYeVtQbU_o

Je tak zajištěna jak dostatečně silná „obecná“ záloha, která může být nasazena v případě živelných katastrof či obrany vlastního území, tak „aktivní“ záloha, která podporuje přímo profesionální útvary dánských ozbrojených sil při jejich každodenních úkolech, a to včetně nasazení v operacích a misích mimo území Dánska.

Co z toho může být inspirací pro Českou republiku? V první řadě nepochybně možnost, že by se vybraní příslušníci zálohy účastnili operací v zahraničí. To by byla jednak možnost navýšit jejich kvalifikaci a schopnost operačního nasazení, jednak by se pro některé příslušníky zálohy mohlo jednat o jakousi motivaci navíc či bonus. Otázka je pro obě země aktuálnější o to více, že Dánské království i Česká republika se ubírají směrem specializace a výstavby spíše menších ozbrojených sil, které budou schopny zajistit ochranu domácího území pouze ve spolupráci se spojenci, ale které budou (či již spíše jsou) pravidelně schopny vysílat vojenská uskupení do zahraničních operací pod hlavičkou NATO, EU či OSN. Dalším shodným rysem mezi oběma zeměmi je zhruba stejná velikost ozbrojených sil (cca 20 000 příslušníků). Je sice nutno brát v úvahu již zmiňovanou absenci povinné vojenské služby v českých podmínkách, nicméně i tak by bylo možné představit si aktivní zálohu jako vnitřně diferencovanou, s tím, že zájemci o intenzivnější zapojení do činnosti Armády České republiky by touto cestou mohli svůj zájem realizovat a pomoci tak s naplněností stavů ozbrojených sil. K tomu by však, podobně jako tomu je v Dánsku, bylo nutno připravit patřičnou komplexnější legislativu. Další zajímavou myšlenkou je větší propojení aktivní zálohy se systémem civilní ochrany, podobně jako tomu je v Dánsku. V každém případě by však zavedení podobného modelu vyžadovalo provedení předběžného výzkumu, který by u respondentů v cílových skupinách testoval jejich případný zájem o podobný model fungování záloh. Jen tak lze alespoň částečně zajistit, aby nebyl vytvořen

jen prázdný strukturální rámec, který posléze nebude naplněn odpovídajícím počtem dobrovolníků.

2.2 Spojené státy americké

Situace v USA je samozřejmě v řadě ohledů zcela odlišná od situace v ČR, a to jak s ohledem na bezpečnostní výzvy, kterým obě země čelí (a ještě více na intenzitu těchto výzev), tak na velikost ozbrojených sil a prostředky, které jsou na ně vynakládány. Jen pro srovnání – rozpočet ministerstva obrany ČR v roce 2013 byl cca 42 miliard CZK⁵³, rozpočet amerického Department of Defense ve fiskálním roce 2013 činil cca 525 miliard USD.⁵⁴ Nesrovnatelné je i postavení ozbrojených sil ve společnosti obou zemí. I přesto ale může být americká zkušenost s budováním záloh pro ČR v některých ohledech přinejmenším zajímavá, ne-li přímo využitelná.

Spojené státy mají plně profesionální ozbrojené síly již od roku 1973. Jejich vznik byl především reakcí na vlnu odporu, která se vzvedla vůči povinné vojenské službě v souvislosti s druhou indočínskou válkou. Již v době přechodu k profesionálním ozbrojeným silám probíhala diskuze o tom, zda je tento model dlouhodobě udržitelný a zda jsou k dispozici nástroje, které zajistí, že bude k dispozici dostatek dobrovolníků pro naplnění vyžadovaných početních stavů.⁵⁵ Ačkoliv Spojené státy lze považovat za zemi, kde je dobrovolnictví tradičně integrální součástí společenského života a kde je vlastenectví přecházející až ve vlastenectví poměrně častým jevem, měli armádní představitelé z budoucího vývoje obavy. Představa početně silných a trvale udržovaných ozbrojených sil totiž neměla v americké historii příliš silnou tradici, naopak vzbuzovala spíše nedůvěru. V letech před vypuknutím studené války Spojené státy silnou armádu budovaly pouze v případě válečného konfliktu a téměř bezprostředně po jeho skončení ji zase urychleně demobilizovaly. Typickým a často citovaným prohlášením, vyjadřujícím znepokojení z rostoucího vlivu ozbrojených sil v letech po druhé světové válce, je ostatně i známé varování prezidenta Dwighta

⁵³ „Resortní rozpočet. Základní ukazatele státního rozpočtu v kapitole Ministerstvo obrany ČR v letech 1993–2013“, Ministerstvo obrany České republiky, 15. 11. 2013, dostupné na <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=5146> (staženo 4. 12. 2013).

⁵⁴ „Summary of the 2013 DoD Fiscal 2013 Budget Proposal“, Department of Defense, dostupné na <http://www.defense.gov/news/2013budget.pdf> (staženo 4. 12. 2013).

⁵⁵ K dobové diskuzi na toto téma viz například Jack R. Butler. *The All-Volunteer Armed Force – Its Feasibility and Implications*. Carlisle (PA): US Army War College, 1972.

Eisenhowera před „vojensko-průmyslovým komplexem“, které je o to závažnější, že sám Eisenhower byl před svým zvolením prezidentem voják.⁵⁶

I přes prvotní obavy se však Spojeným státům podařilo plně profesionální ozbrojené síly vybudovat a udržet akceschopné, a to včetně početných záloh. Diskuze o tom, zda se k alespoň částečným odvodům opět nevrátit, sice probíhá v podstatě od doby přechodu k profesionalizaci a její zastánci stále existují, avšak o tomto kroku se reálně neuvažuje. Problémem totiž není ani tak skutečnost, že by byl nedostatek dobrovolníků jako takových, ale spíše to, že není dostatek dobrovolníků z těch sociálních skupin, na něž se ozbrojené síly zaměřují, s dostatečným vzděláním a další kvalifikací. Důsledkem je pak skutečnost, že zejména v United States Army (pozemní síly) musejí s ohledem na cílové naplnění požadovaných kvót pro počet nováčků snižovat požadavky, které jsou v rámci náboru na uchazeče kladeny.⁵⁷ Ani tento problém, ani zvýšené nároky na ozbrojené síly plynoucí v posledních letech z vojenských operací v Afghánistánu a Iráku, si však radikálnější změnu náborové politiky nevyžádaly.

Jedním z důvodů, proč se Spojeným státům daří dlouhodobě udržovat plně profesionální ozbrojené síly, je již zmíněné silně zakořeněné vlastenectví. To však zdaleka není důvod jediný. Pro řadu Američanů, zejména z chudších oblastí a nižších sociálních vrstev, se služba v ozbrojených silách stala jednou z vyhledávaných příležitostí k získání vzdělání a dosažení vzestupné sociální mobility. Není neobvyklé, že hlavním důvodem pro vstup do ozbrojených sil je půjčka na školné, příspěvek na bydlení či v některých případech i zajištění zdravotního pojištění a zdravotní péče, která by byla jinak nedostupná. Z tohoto pohledu lze říci, že americká zkušenost je jen velmi obtížně přenosná do

⁵⁶ Eisenhower o tomto fenoménu hovořil ve svém projevu na rozloučenou, který přednesl dne 17. 1. 1961. Ačkoliv nezpochybňuje nutnost disponovat silnými ozbrojenými silami a vlastním rozvinutým zbrojním průmyslem, varuje před jejich přílišným vlivem na chod státu a pronikáním společností jako takovou a volá po jejich důsledném podřízení kontrole demokraticky zvolených představitelů a občanské společnosti. Dwight D. Eisenhower. „Farewell Adress to the Nation“, Dwight D. Eisenhower Presidential Library, 17. 1. 1961, dostupné na http://www.eisenhower.archives.gov/research/online_documents/farewell_address/1961_01_17_Press_Release.pdf (staženo 11. 12. 2013).

⁵⁷ V této souvislosti je ale nutné zároveň podotknout, že mezi jednotlivými složkami ozbrojených sil USA panují v tomto ohledu poměrně zásadní rozdíly. Například zpráva Congressional Budget Office z roku 2007 uvádí, že námořní pěchota (United States Marine Corps) podobné problémy jako armáda neměla a nemusela se tedy k úpravě přijímacích kritérií uchýlovat. United States Congressional Budget Office. *The All Volunteer Military: Issues and Performance*. Washington, D.C.: Congressional Budget Office, 2007, s. 1. Obecně je nejvyhledávanější (a nejprestižnější) složkou letectvo, následované námořní pěchotou a námořnictvem, pozemní síly poněkud zaostávají.

českého prostředí, kde je ekonomická a sociální situace v řadě ohledů zcela odlišná a Armáda ČR nedisponuje na pracovním trhu zdaleka tolika plusovými body.

Další silnou stránkou amerických ozbrojených sil, z níž by ovšem Armáda ČR čerpat inspiraci mohla, je budování vlastního image a propagace na veřejnosti. Dá se říci, že ozbrojené síly USA, a to včetně záložních komponentů, mají velmi propracovanou náborovou politiku. Náborové kanceláře jsou téměř všudypřítomné, včetně univerzitních kampusů; propagační materiály jsou profesionálně vypracovány a velmi přesvědčivě prezentují výhody vstupu do ozbrojených sil; a v neposlední řadě je pak nutné zmínit často úzkou součinnost mezi státní a místní samosprávou na straně jedné a ozbrojenými silami na straně druhé, kdy jsou různé veřejné akce a oslavy často využívány k budování pozitivního obrazu ozbrojených sil a zdůrazňování jejich nezastupitelného místa v americké společnosti. Zde je na místě podotknout, že byť je americká mentalita od české poněkud odlišná, a v podmínkách ČR by některé tyto aktivity zřejmě působily poněkud násilně, celkově je aktivní využívání těchto nástrojů jedním ze základních předpokladů k vytvoření užšího sepětí mezi ozbrojenými složkami a veřejností a k zajištění dostatečného počtu dobrovolných uchazečů o vstup do Armády ČR i Aktivní zálohy.

Co se týče struktury, jsou zálohy amerických ozbrojených sil rozčleněny do celkem sedmi komponentů. Pět z nich je tvořeno aktivními zálohami, které jsou přímo přiřčleněny k pěti složkám ozbrojených sil jako takových. Konkrétně se jedná:

- United States Army Reserve;
- United States Air Force Reserve;
- United States Navy Reserve;
- United States Marine Corps Reserve;
- United States Coast Guard Reserve.

Zálohy jednotlivých složek ozbrojených sil se dále dělí na jednotlivé podskupiny zejména s ohledem na to, v jaké fázi akceschopnosti a bojové připravenosti se nacházejí.⁵⁸ Členové záloh zpravidla plní služební povinnosti pouze v omezených

⁵⁸ Přesná struktura záloh viz např.: Office of the Chairman of of the Joint Chiefs of Staff and Office of Assistant Secretary of Defense for Reserve Affairs. *Comprehensive Review of the Future Role of Reserve*

časových úsecích, ovšem díky pravidelné rotaci pravidelně vykonávají i řádnou plnohodnotnou vojenskou službu. Pokud jednotlivec vstoupí přímo do záloh bez předešlé služby v ozbrojených silách jako takových, projde několikaměsíčním výcvikem a následně je přiřazen ke konkrétní záložní jednotce. Závazek k členství v zálohách je zpravidla několikaletý, například v United States Army Reserve se zpravidla jedná o osm let.

Kromě výše zmíněných pěti záložních komponentů ozbrojených sil existuje ve Spojených státech ještě teritoriálně členěná záloha, tzv. Národní garda (National Guard), konkrétně United States Army National Guard a United States National Guard. Národní garda existuje ve všech 50 členských státech Unie, v District of Columbia, na Panenských ostrovech, Guamu a v Portoriku. V čele jednotlivých gard stojí guvernér příslušného státu nebo teritoria. Hlavním úkolem gard je zasahovat při živelných katastrofách nebo při zajišťování domácí bezpečnosti Spojených států (například při nepokojích), avšak po roce 2001 jsou pravidelně vysílány i na zahraniční operace, například v Afghánistánu či Iráku.⁵⁹ Důležitou součástí činností gard je i tzv. State Partnership Program, v jehož rámci gardy jednotlivých států rozvíjejí spolupráci s ozbrojenými silami zahraničních partnerů. Touto cestou je zajištěna výměna zkušeností a interoperabilita Národních gard zejména s ozbrojenými silami spojenců a partnerů USA.⁶⁰

Jak již bylo řečeno v úvodu této podkapitoly, Spojené státy a jejich ozbrojené síly se nacházejí ve velmi odlišné situaci od České republiky a Armády ČR. Z toho logicky vyplývá, že i jejich možnosti, početní stavy a struktura jsou v řadě ohledů velmi odlišné a do českých podmínek jen velmi obtížné přenosné. I z krátkého přehledu aktuální situace v zálohách ozbrojených sil USA je však možno povšimnout si některých prvků, které by stály při případné reformě Aktivní zálohy AČR za zvážení. Svůj smysl nepochybně má rozčlenění zálohy na jednotlivé komponenty s ohledem na příslušnost ke konkrétní součásti ozbrojených sil (pozemní síly, letectvo atp.), neboť podobné rozčlenění může přispět k silnější identifikaci příslušníků záloh s „jejich“ komponentem

Component. Volume I: Executive Summary & Main Report. Washington, D.C.: United States Department of Defense, 2011, s. 17.

⁵⁹ „About the National Guard“, The National Guard Bureau, dostupné na <http://www.nationalguard.mil/about/> (staženo 11. 12. 2013).

⁶⁰ Armáda ČR má toto partnerství navázáno s Národní gardou států Nebraska a Texas.

ozbrojených sil. Dalším, možná ještě zajímavějším prvkem je mezinárodní dimenze činnosti záloh, ať již jejich nasazení v zahraničních operacích, tak spolupráce s ozbrojenými silami spojenců a partnerů. Podobná zkušenost dlouhodobě zvyšuje akceschopnost záloh a posiluje individuální připravenost jejich členů, což může i z Aktivní zálohy učinit skutečně plnohodnotnou součást Armády ČR (nicméně pokud by tento prvek měl být v jakékoliv podobě implementován, vyžadovalo by to nepochybně úpravu relevantních právních předpisů).

Velkou předností záloh ozbrojených sil USA (jak i celých OS USA) jsou především průzkumy, analýzy a šetření, které jsou prováděny, publikovány a s jejichž závěry se pracuje, především v oblasti sociologické a psychologické, ale i dalších oblastech např. ekonomické, finanční aj.

Bylo by však chybou, vzhledem k celkové odlišnosti OS USA vycházet z těchto závěrů v realitě ČR, nebo dokonce přebírat řešení, která vznikla na jejich podkladě. Přínos těchto analýz, šetření a výzkumů spočívá v inspiraci a motivaci k provedení obdobných, avšak z domácího prostředí vycházejících analytických rozborů a následné zpracování jejich závěrů.

2.3 Spolková republika Německo

Situace ve Spolkové republice Německo je svým způsobem specifická. Vztah k ozbrojeným silám je v německé společnosti dosud rozporuplný a poznamenaný dramatickými událostmi první poloviny dvacátého století. Na jedné straně zde existovala (a částečně dosud existuje) poměrně silná militaristická tradice, která měla kořeny zejména v novodobé pruské historii a v procesu sjednocování Německa; na straně druhé zde byla porážka v první světové válce a zejména pak nástup nacistů ve třicátých letech a rozpoutání druhé světové války. Ačkoliv již v době studené války byly v obou německých státech ozbrojené síly postupně obnovovány, jejich postavení ve společnosti je i nadále komplikované a řada Němců je dodnes vnímá s nedůvěrou. Otázce postavení ozbrojených sil se poměrně podrobně věnuje i německá ústava (Základní zákon; Grundgesetz), která klade poměrně jednoznačný důraz na obranný charakter německých ozbrojených sil (Bundeswehr). V článku 87a stojí: „... (2) Kromě obrany smějí být ozbrojené síly nasazeny, jen pokud to tento základní zákon výslovně

připouští...“⁶¹ ambivalentní postoj německé veřejnosti k ozbrojeným silám pak vede k poněkud paradoxním situacím. Ačkoliv se Bundeswehr účastní operací mimo území Německa, které nejsou čistě obranného charakteru (například ISAF v Afghánistánu, KFOR v Kosovu atp.), a účastní se tedy i bojových akcí, rozpaky ohledně role, jakou by měl sehrávat, nadále přetrvávají. Typickým příkladem v tomto směru je právě nasazení v Afghánistánu, které sice přispělo k transformaci Bundeswehru v akceschopnější bojovou sílu, ale zároveň posílilo odpor německé veřejnosti vůči podobným zahraničním misím.⁶² Německo jako jeden z klíčových členů NATO i Evropské unie však musí i přes výhrady obyvatel plnit své spojenecké závazky a udržovat silné ozbrojené síly, i s ohledem na skutečnost, že do budoucna se může počet zahraničních operací, kde bude německá účast vyžadována, výrazněji zvyšovat.⁶³

Mezi Německem a ČR existuje samozřejmě celá řada objektivních rozdílů pramenících z rozlohy země, počtu obyvatel, mezinárodněpolitického významu a tudíž i početních stavů ozbrojených sil. Jsou zde však minimálně dva důvody, které odůvodňují provedení srovnání mezi oběma zeměmi a případně i hledání inspirace při reformě českých ozbrojených sil a aktivních záloh. Na jedné straně je to již zmiňovaný nepříliš kladný postoj veřejnosti vůči ozbrojeným silám, který komplikuje budování profesionální armády i udržování silných, akceschopných a nasaditelných záloh. Druhým důvodem je skutečnost, že i Německo se v roce 2011 rozhodlo zrušit povinnou základní vojenskou službu a jeho ozbrojené síly jsou tedy aktuálně budovány na profesionálním základě. Podobně jako ČR, i když pochopitelně ve větším měřítku, musí tedy Německo řešit problémy spojené s financováním takto koncipované armády i s hledáním dobrovolníků ochotných naplnit požadované početní stavy jednotek.

⁶¹ Basic Law for the Federal Republic of Germany in the revised version published in the Federal Law Gazette Part III, classification number 100-1, as last amended by the Act of 21 July 2010, *Gesetze im Internet*, dostupné na http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#GGengl_000P87a (staženo 11. 12. 2013). Později, po skončení studené války, byla ovšem interpretace slova „obrana“ rozšířena tak, aby zahrnovala právě i zahraniční mise, které v důsledku přispívají k větší bezpečnosti Německa.

⁶² Více k tomuto problému viz například Christopher Alessi. „Learning to Fight: How Afghanistan Changed the German Military“, *Spiegel International Online*, 15. 10. 2013, dostupné na <http://www.spiegel.de/international/germany/how-afghanistan-has-changed-the-bundeswehr-german-military-a-927891.html> (staženo 23. 11. 2013).

⁶³ Jako příklad zde může posloužit neklidná situace v Africe a zejména francouzské aspirace na větší zapojení EU na tomto kontinentě, které se již projeví v Mali a aktuálně rovněž ve Středoafričské republice.

V současné době disponuje Bundeswehr 184 044 vojáky a vojákyněmi v aktivní službě, přičemž nejpočetnější složkou je pozemní vojsko (Heer), čítající 61 509 příslušníků.⁶⁴ Od roku 2011, kdy byla zrušena povinná základní vojenská služba, jsou implementovány organizační změny a reformy, které vedou k částečné redukci stavů a zároveň k intenzivnějšímu zaměření na budování konkrétních schopností a specializací v rámci ozbrojených složek (například chemické vojsko, vojenské zdravotnictví atp.). Výrazně se v této souvislosti mění i postavení záloh. V dobách studené války byly zálohy, vzhledem k povinné vojenské službě a k existenci konkrétní hrozby na německých hranicích, důležitou součástí německých vojenských plánů. Ještě v roce 1990 tak mohla Spolková republika v případě potřeby postavit do pole v rámci domobrany 12 divizí, 15 pluků a 150 menších bojových uskupení.⁶⁵ Záložní jednotky měly v případě útoku sil Varšavské smlouvy na Německo sehrávat zásadní úlohu nejen v bojových operacích, ale rovněž při ochraně komunikací, při udržování veřejného pořádku a podobných podpůrných aktivitách.

Po přijetí nezbytných organizačních změn se však postavení záloh výrazně změnilo. V roce 2010 sice Německo deklarovalo, že má k dispozici pro případ potřeby 144 000 záložníků⁶⁶, nicméně tzv. Personnel Structure Model 185, tedy směrnice upravující strukturu ozbrojených sil, ukazuje, že v rámci ozbrojených sil se do budoucna počítá pouze s 2 500 příslušníky aktivních záloh.⁶⁷ Jedná se o zálohy přiřčené ke konkrétním útvarům Bundeswehru (Truppen-Reserve). Redukce záloh má přispět nejen ke snížení finančních nákladů, ale rovněž k omezení počtu důstojníků profesionálních ozbrojených sil vyčleněných k jejich velení a výcviku. S cílem zajistit další rozvoj záloh v duchu těchto opatření byl v únoru 2012 schválen nový koncepční dokument – Koncepce zálohy (Konzeption der Reserve, KPR). Podle této nové koncepce se zálohy v obecné

⁶⁴ „Die Stärke der Streitkräfte“, Bundeswehr, 12. 12. 2013, dostupné na <http://www.bundeswehr.de/portal/a/bwde/!ut/p/c4/DcmxDYAwDATAWVgg7unYAuge8kSWI4OMIesTXXm002D8SeWQy7jRStshc-4p94L0hENCnXEGUvXXSuMKG8FwBd26TD9uIZiT/#headerblock> (staženo 20. 12. 2013).

⁶⁵ John L. Clarke. „Send in the Reserves“, *Armed Forces Journal Online*, únor 2012, dostupné na <http://armedforcesjournal.com/article/2012/02/8890129> (staženo 11. 11. 2013). Autor článku vychází z údajů deklarovaných v ročence „Military Balance“.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ „Information on the Personnel Structure Model (PSM) 185“, Federal Ministry of Defence, 3. 7. 2012, dostupné na http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/NYyxDoMwDET_yCFdWnUrYulaqS2wBbCCVXAix4GIH98w9E56yzud6U0pu428UwrsFtOabqTrsMOwbh4SjTPKjKQphoWUPjBknjDtOAswZpeTIIIm9uZ9nEOIY2DUg4qsVOjFaRCIQXQ5TBYPBmgYXWWburLVP_Z7eT2bvrXnU3OvHyau6-0HVC1uPA!!/ (staženo 11. 11. 2013).

rovině člení do tří kategorií – zálohy přiřazené ke konkrétním útvarům Bundeswehru (Truppen-Reserve) a podléjící se aktivně na činnosti ozbrojených sil (včetně zahraničních misí); teritoriálně organizovaná domobrana (Territoriale Reserve), zajišťující i úkoly související s civilní ochranou v jednotlivých spolkových státech; a všeobecná záloha (Allgemeine Reserve), která je k dispozici v případě naléhavé potřeby všem složkám ozbrojených sil – pozemnímu vojsku, námořnictvu i vzdušným silám.⁶⁸ Koncepce dále velmi podrobně rozpracovává úkoly záloh, personální otázky, budoucí podobu záloh (a to včetně rozpisu konkrétních jednotek, v nichž by příslušníci zálohy měli sloužit v případě, že to bude zapotřebí⁶⁹) a očekávané výsledky implementované reformy. V neposlední řadě je věnován prostor i mezinárodní spolupráci v rámci organizací sdružujících příslušníky záloh v různých zemích s cílem „posílit postavení Německa (německých záloh) na mezinárodní scéně“.⁷⁰

Ve srovnání s Koncepcí aktivní zálohy AČR, jež bude podrobně analyzována v kapitole 4, je německá koncepce mnohem komplexnější a zabývá se širším spektrem praktických otázek. Působí tak na rozdíl od českého dokumentu uceleným dojmem a navíc zapadá do celkového rámce reformy ozbrojených sil s tím, že k naplnění této reformy přímo přispívá. Je samozřejmě ještě brzy na to hodnotit, zda se Německu podaří nastartované reformy v oblasti obrany úspěšně dokončit, nicméně již teď lze říci, že tyto kroky byly minimálně dobře připraveny, postaveny na základě přípravných studií a pečlivě promyšleny. Minimálně v tomto ohledu by si Česká republika mohla vzít z Německa příklad a přípravě podobných koncepčních dokumentů věnovat podobně intenzivní pozornost. Co se týče samotné struktury záloh, tak i zde lze přes odlišnosti mezi ozbrojenými silami obou zemí hledat inspiraci, například v koncepci tří kategorií záloh či v otázce posilování jejich mezinárodní spolupráce a nasaditelnosti v zahraničních operacích a misích.

2.4 Spojené království

Ve Spojeném království zaujímají ozbrojené síly tradičně důležité místo ve společnosti. Na rozdíl od ostatních zemí zmiňovaných v této kapitole jsou však do značné míry

⁶⁸ *Konzeption der Reserve (KdR)*. Berlín: Bundesministerium der Verteidigung, 2012, s. 9.

⁶⁹ Tamtéž, s. 29–30.

⁷⁰ Tamtéž, s. 43.

specifické tým, že zahrnovaly a zahrnují poměrně velký počet vojáků ze zemí tvořící dříve součást britského impéria a nyní Commonwealthu (jako ilustraci tohoto fenoménu lze uvést například nepálské Gurkhy⁷¹). Pro Spojené království představuje možnost doplňovat stavy ozbrojených sil tímto způsobem poměrně zásadní výhodu. Podobně jako ve Spojených státech jsou totiž britské ozbrojené síly tradičně postaveny na profesionálním základě a nejsou tudíž doplňovány branci vykonávajícími povinnou základní vojenskou službu.

Spojené království je doposud jednou z hlavních světových vojenských velmocí a tvoří i jeden z pilířů Severoatlantické aliance. V roce 2012 dosáhly vojenské výdaje Spojeného království částky 60,8 miliard amerických dolarů, a Spojené království vydávalo tak na obranu nejvíce prostředků po USA, ČLR a Rusku⁷². Vzhledem k nutnosti hledat úspory ve všech kapitolách rozpočtu však i ozbrojené síly očekává v příštích letech poměrně nejistá budoucnost – již v rozpočtovém období 2013/2014 byly výdaje na obranu sníženy o 249 miliónů liber, na období 2015/2016 se chystají další škrty o 247 miliónů liber.⁷³ Ani Spojenému království, které dlouhodobě kritizuje své spojence v rámci NATO a EU za příliš nízké výdaje na obranu, se tedy nevyhnou drastické úsporné kroky, které zahrnují například výrazné snížení počtu základen na území Velké Británie, vyřazení části válečného loďstva ze stavu a personální restrukturalizaci ozbrojených sil. Jedná se o velmi dobře známé dilema, kterému čelí většina evropských zemí – na jedné straně nutnost zachovat akceschopné a dostatečně silné ozbrojené síly schopné plnit mezinárodní závazky vyplývající zejména z členství v NATO a zajišťovat obranu britského území a britských zájmů; na straně druhé však dosáhnout těchto cílů při vynaložení nižšího objemu finančních prostředků než dosud. Jednou z možností, která se britskému ministerstvu obrany při řešení tohoto dilematu nabízí, je ještě intenzivnější využití záloh při plnění úkolů náležejících ozbrojeným silám.

⁷¹ Gurkhové slouží v ozbrojených silách Spojeného království i v současnosti, a to pod hlavičkou Gurkhské brigády. Její příslušníci se účastní všech operací britské armády, včetně operačního nasazení v Afghánistánu. Více o brigádě viz: „Gurkha Brigade“, The British Army, dostupné na <http://www.army.mod.uk/gurkhas/27784.aspx> (staženo 20. 12. 2013).

⁷² „The 15 Countries with the Highest Military Spending Worldwide in 2012“, *Statista*, dostupné na <http://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (staženo 11. 11. 2013).

⁷³ Malcolm Chalmers. „The Squeeze Continues – UK Defence Spending and the 2013 Budget“, *Rusi Analysis*, 25. 3. 2013, dostupné na http://www.rusi.org/analysis/commentary/ref%3AC51506B24A254C/#.Urh_sPTuJ8E (staženo 18. 12. 2013).

Záložní jednotky se obecně ve Spojeném království těší poměrně značnému respektu veřejnosti. Průzkum veřejného mínění z března 2013 to jednoznačně prokazuje:

- za přínosnou s ohledem na zahraniční operace, v nichž se Spojené království angažuje, považuje činnost záloh 76 % respondentů;
- ve vztahu ke schopnosti ozbrojených sil řešit krizové situace na britském území vnímá přínos záloh pozitivně 79 % respondentů;
- navýšení počtu příslušníků záloh by přivítalo 58 % respondentů;
- jako přínos vzhledem k pracovnímu uplatnění mimo ozbrojené síly vnímá členství v zálohách 68 % respondentů;
- zkušeností a dovedností získaných v ozbrojených silách a v zálohách si zaměstnavatelé v civilním sektoru cení dle 74 % respondentů;
- a o důležitosti záloh při zajišťování bezpečnosti Spojeného království v budoucnosti je přesvědčeno 71 % respondentů.⁷⁴

Tyto výsledky ukazují, že na rozdíl například od ČR je existence záloh vnímána většinou veřejnosti jako přínosná, a že dokonce většina oslovených schvaluje i nasazení příslušníků záloh v zahraničních operacích. Ačkoliv tento rozdíl oproti ČR je dán pochopitelně i rozdílnou historickou zkušeností a mentalitou, je to nepochybně i výsledek promyšlené a dlouhodobé informační kampaně, která je zaměřena na seznamování veřejnosti s činností ozbrojených sil a na zvyšování jejich popularity. To je důležitá oblast, kde Armáda ČR má zatím poměrně zásadní mezery – pokud má Aktivní záloha do budoucna sehrávat důležitější úlohu, je nezbytně nutné, aby veřejnost měla mnohem lepší povědomí o jejích úkolech a aby se ji naučila vnímat pozitivně.

Zálohy britských ozbrojených sil jsou aktuálně rozčleněny následovně:

- Royal Navy Reserves;
- Army Reserves (dříve známé jako Territorial Army);
- Royal Marines Reserves;
- Royal Air Forces Reserves/Royal Auxiliary Air Force;
- Special Forces (Reserves).⁷⁵

⁷⁴ „MoD and Armed Forces Reputation Survey Spring 2013: Topline Findings“, United Kingdom Government/Ministry of Defence, dostupné na https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/230255/MOD_external_opinion_survey_Spring_2013_top_lines.pdf (staženo 20. 12. 2013). Ve stejném průzkumu vyslovilo 85 % respondentů souhlas s tvrzením, že britské ozbrojené síly se řadí k nejlepším na světě.

Podle informací z dubna 2013 měly zálohy celkem 28 670 příslušníků, z čehož:

- 620 sloužilo v Royal Navy Reserves a Royal Marines Reserves;
- 24 690 v Army Reserves/Territorial Army;
- a 1370 v Royal Air Forces Reserves.⁷⁶

Jak je tedy patrné z výše uvedeného, podobně jako ve Spolkové republice Německo a ve Spojených státech, jsou zálohy členěny na stejném půdorysu jako ozbrojené síly jako takové. Britské ministerstvo obrany poměrně aktivně propaguje členství v zálohách, přičemž má dobře rozpracovaný nejen program benefitů pro potenciální členy, ale rovněž i pro zaměstnavatele, jejichž zaměstnanci se pro členství v záložních jednotkách rozhodnou. To je ostatně i nezbytně nutné, protože do budoucna se počítá s mírným posílením všech součástí záloh a je tedy nutné ještě posílit náborovou činnost – k roku 2020 by měl celkový počet záložníků dosáhnout cca 35 000⁷⁷. V souvislosti s reformou ozbrojených sil byl, opět podobně jako v dalších srovnávaných zemích, přijat i nový koncept podoby a činnosti záloh s výhledem do roku 2020 nazvaný „Reserve Forces in the Future Force 2020: Valuable and Valued“. Tento poměrně stručný, ale komplexní dokument se zabývá budoucími úkoly záloh, jejich výcvikem, benefity pro jejich členy i pro zaměstnavatele i otázkou výsluhy pro záložníky.⁷⁸ Je nutno podotknout, že britské ministerstvo obrany vycházelo při zpracování koncepce dle svých vlastních slov i z poznatků získaných v rámci průzkumů provedených mezi členy záloh, zájemci o členství i zaměstnavateli – což je prvek, který při přípravě české Koncepce aktivní zálohy bohužel citelně chyběl (viz kapitola 4). Pokud bude v budoucnosti připravován v českém prostředí další podobný dokument, bylo by určitě vhodné, kdyby jeho autoři hledali inspiraci pro přípravnou fázi právě i ve Spojeném království. Stejně tak by bylo určitě přínosné, kdyby takováto koncepce po britském vzoru obsahovala srozumitelné a přehledné sdělení o tom, jaké výhody může členství v zálohách mít, co přesně bude po záložnících požadovat a jaké bude jejich postavení – právě nejistota v těchto poměrně

⁷⁵ „Working for MoD“, United Kingdom Government/Ministry of Defence, <https://www.gov.uk/government/organisations/ministry-of-defence/about/recruitment#join-the-reserves> (staženo 20. 12. 2013).

⁷⁶ „TSP7 – UK Forces Reserves and Cadets“, Ministry of Defence, 28. 11. 2013, s. 7, dostupné na <http://www.dasa.mod.uk/publications/personnel/military/reserves-and-cadets-strengths/2013-04-01/2013.pdf> (staženo přístup 20. 12. 2013).

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ *Reserve Forces in the Future Force 2020: Valuable and Valued*. Londýn: Ministry of Defence, 2013.

zásadních otázkách může být jedním z faktorů, který potenciální zájemce o členství v Aktivní záloze AČR odrazuje.

3. Dobrovolnictví a ozbrojené síly v České republice

Tato kapitola se věnuje situaci ozbrojených sil v ČR, a to především s ohledem na jejich dobrovolnický prvek, kterým je Aktivní záloha. Jejím cílem je stručně zmapovat současnou situaci, historický vývoj a aktuální problémy a výzvy v rámci ozbrojených sil s ohledem na Aktivní zálohu.

3.1 Ozbrojené síly ČR

Armáda České republiky existuje jako samostatná ozbrojená síla od rozdělení ČSFR v roce 1993. Ozbrojené síly ČR byly zřízeny primárně za účelem zabezpečování obrany území České republiky. Tvoří je právě Armáda České republiky (dále jen AČR), Vojenská kancelář prezidenta republiky (VKPR) a hradní stráž (HS). Ozbrojené síly (dále jen OS) se dají členit např. na pozemní a vzdušné síly (organizační členění) nebo na bojové jednotky, jednotky bojové podpory a jednotky bojového zabezpečení (členění podle druhu operačního nasazení). Od svého vzniku procházejí OS transformacemi, které měly a mají zásadní dopad na jejich početní stavy i organizační strukturu.⁷⁹

Ozbrojené síly disponují specifickými vojenskými schopnostmi⁸⁰. Tyto vojenské schopnosti odrážejí způsobilost ozbrojených sil efektivně působit v krizových situacích a válečných konfliktech. Nositelem vojenské schopnosti je organizační prvek (vojenský útvar/zařízení), jejich skupina nebo jen část organizačního prvku (jednotka). Vojenské schopnosti jsou podmíněny, mimo jiné, dostatkem připraveného personálu.⁸¹

Personál ozbrojených sil je tvořen vojáky z povolání (profesionální část, dále jen VzP) a zálohou. Záloha se dále dělí na povinnou a dobrovolnou. Podmínky povinné zálohy definuje zákon č. 585/2004 Sb. o branné povinnosti a jejím zajišťování (dále jen branný zákon)⁸². Aktivní záloha (dále jen AZ) je dobrovolnickou složkou ozbrojených sil – jedná se o občany v povinné záloze, kteří dobrovolně převzali brannou povinnost, což

⁷⁹ K poslední zásadní organizační změně došlo v létě 2013, pro podrobnější informaci Ministerstvo obrany České republiky, <http://www.mocr.army.cz>.

⁸⁰ Mezi vojenské schopnosti se řadí např. ochrana vzdušného prostoru, ochrana proti zbraním hromadného ničení, vojenské zdravotnictví, či logistika.

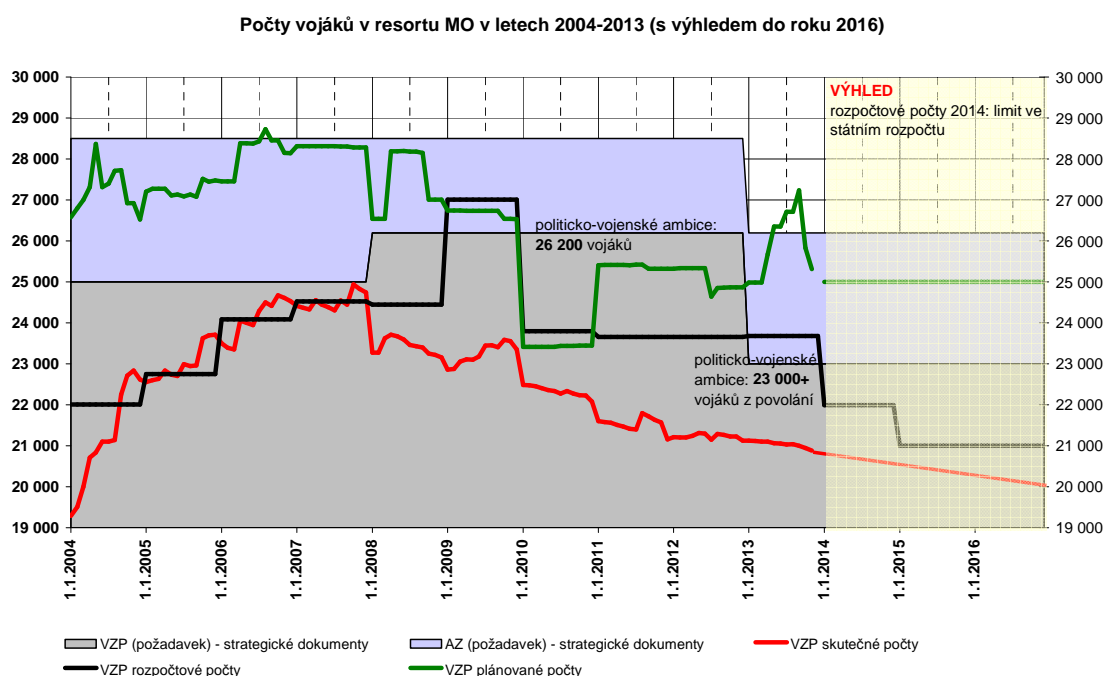
⁸¹ Podrobněji k vývoji stavu personálu OS viz Bohuslav Pernica. *Profesionální armáda v České republice: prvních pět let*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012.

⁸² Zákon č. 585/2004 Sb. ze dne 4. listopadu 2004 o branné povinnosti a jejím zajišťování, dostupné na <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=585~2F2004&part=&name=&rpp=15> (staženo 10. 11. 2013).

mimo jiné znamená, že jsou pravidelně povoláváni na vojenská cvičení a jsou primárně předurčení k doplňování stavů ozbrojených sil.

Personální politika, přestože je jednou ze základních součástí budování ozbrojených sil, je dlouhodobě jejich slabinou. Jak je patrné z grafu č. 1, reálné počty personálu neodpovídají ani požadavkům stanovených ve strategických dokumentech, ani plánovaným počtům.

Graf č. 1 – Vývoj stavu personálu v resortu MO ČR v letech 2004–2013 (s výhledem do roku 2016)

Zdroj: Bohuslav Pernica (interní materiál MO ČR).

Kromě ekonomických důvodů nenaplněnosti stavů OS sehrává nepochybně svou úlohu i postoj veřejnosti vůči armádě. Proto si MO ČR nechává zpracovávat pravidelné průzkumy zaměřené na postoje společnosti a její hodnocení AČR. Z výsledků je patrné, že hodnocení kvality profesionálních vojáků se za posledních 15 let výrazně zvýšilo, viz tab. č. 9.

Tab. č. 9 – Hodnocení kvality profesionálních vojáků českou veřejností (v %)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Odborná kvalifikace	44,1	47,9	48,0	57,7	59	62,2	62	72,2	72,9	N/A	69,3	69	78,7	75,1	74,5	78
Morální předpoklady/ morálka (od r. 2008)	28,8	32	28,9	31,5	36,8	38,8	39	53,3	55,3	N/A	57,7	54,8	59,7	58,5	59,4	63
Fyzická zdatnost	35	41,6	42,3	44,6	47	49,4	47,2	62,9	65,3	N/A	71,7	76,7	77,3	77,2	78,8	82
Ochota nasadit život za vlastní zemi	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	38,6	36,4	54,1	42,8	N/A	50,6	56,2	67,2	62	62,8	67

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR. *Armáda České republiky: symbol demokracie a státní suverenity 1993–2012*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2012, s. 130.

Vzhledem k výsledkům průzkumů veřejného mínění (viz tab. č. 9) lze soudit, že postoj veřejnosti k povolání VzP se postupně zlepšuje. Z toho důvodu toto povolání také získává na společenské prestiži. Podobné závěry lze vyvodit i z nezávislých průzkumů zaměřených na důvěryhodnost armády. Jedním z nich je např. průzkum veřejného mínění provedený Centrem pro výzkum veřejného mínění⁸³, který naznačuje, že AČR je z pohledu většiny respondentů důvěryhodnou a prestižní organizací. Z výsledků průzkumu je patrné, že armádě věří 67% dotazovaných, což je nejvíce ze všech zkoumaných organizací.

Ekonomická situace v ČR je v důsledku celosvětové hospodářské krize v posledních letech spíše nepříznivá. Toto se projevuje i vysokou mírou nezaměstnanosti – v listopadu 2013 dosahovala průměrně 7,7 %⁸⁴, přičemž v některých regionech přesahuje 10 %⁸⁵. I z tohoto důvodu se tedy předpokládá, že zájem o povolání VzP ve společnosti existuje a nenaplněnost stavů je důsledkem špatně nastavené personální politiky rezortu MO.

⁸³ „Armádě a policii věří lidé nejvíce za 20. let. Pohoršila si média a církve“, *iDnes.cz*, 4. 10. 2013, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/lide-veri-armade-a-policii-nejvice-za-poslednich-20-let-pc6-domaci.aspx?c=A131004_122118_domaci_js (staženo 10. 11. 2013).

⁸⁴ „Nezaměstnanost v ČR, vývoj, rok 2014“, *kurzy.cz*, 9. 12. 2013, dostupné na <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/?G=4&A=2&page=1> (staženo 15. 12. 2013).

⁸⁵ „Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů – údaje za jednotlivá čtvrtletí“, Veřejná databáze Českého statistického úřadu, dostupné na http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparamzdr.jsp?voa=mapa&cislotab=VSPS+507_1&vo=mapa&kapitola_id=15 (staženo 20. 12. 2013).

3.2 Dobrovolnictví v ozbrojených silách ČR

Dobrovolnictví v ozbrojených silách ČR je charakteristické tím, že se jedná o legální činnost, která má charakter veřejného zájmu a je veřejně podporovaná. Z hlediska definice dobrovolnictví, tak jak je stanoveno v první kapitole této práce, naplňuje aktivní záloha stanovené znaky – disponuje organizačním zastřešením, je nepovinná, je legální, je to činnost vykonávaná ve prospěch druhých (v tomto případě veřejnosti jako celku, neboli ve veřejném zájmu), není však zcela bezplatná (ačkoli není permanentním zdrojem příjmů pro členy AZ, jsou na ni vynakládány určité finanční prostředky).

Právní postavení aktivní zálohy upravuje *zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, ve znění pozdějších předpisů*. Branný zákon definuje člena aktivní zálohy následovně: „Občan nebo voják v povinné záloze mimo stav ohrožení státu nebo mimo válečný stav může dobrovolně převzít výkon branné povinnosti, pokud požádá o zařazení do aktivní zálohy dnem následujícím po dni, v němž dosáhne věku 18 let, na základě písemné žádosti podané příslušnému krajskému vojenskému velitelství (dále jen KVV)“. (§ 5) „Pro doplňování ozbrojených sil se z vojáků v záloze vytváří záloha ozbrojených sil (dále jen záloha). Záloha se skládá z povinné zálohy a z aktivní zálohy.“ (§ 26).⁸⁶ Další právní normy upravující status dobrovolníků v ozbrojených silách jsou *zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, zákon č. 220/1999 Sb. o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění zákona č. 128/2002 Sb., a zákon č. 221/1999 Sb. o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů*.

Veřejným zájmem, zmíněným v definici dobrovolnictví v OS, je v tomto případě obrana státu. Veřejný zájem obnáší schopnost státu disponovat okamžitou či odloženou brannou mocí. Aktivní záloha je záložním prvkem této schopnosti. Veřejná podpora aktivní záloze je vyjádřena i v dalších souvisejících koncepčních materiálech, mimo jiné v *Bílé knize o obraně*, kde je aktivním zálohám věnována podkapitola⁸⁷.

Dobrovolník v OS ČR neposkytuje svůj čas a energii zadarmo. Podle *zákona č. 220/1999 Sb. o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení*

⁸⁶ Zákon č. 585/2004 Sb. ze dne 4. listopadu 2004 o branné povinnosti a jejím zajišťování (online).

⁸⁷ Ministerstvo obrany ČR. *Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, Odbor komunikace a propagace, 2011, kapitola 7, podkapitola „Aktivní záloha“, s. 109-110.

a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů, jsou stanoveny následující peněžní renumerace vojáků v záloze, povolaných na vojenské cvičení (následující finanční renumerace se týkají všech povolaných, tedy popř. i nedobrovolně):

- služné;
- příplatky;
- náhrada příjmu při vojenském cvičení.⁸⁸

Vojákům v aktivní záloze navíc přísluší odměna, která je stanovena dle zákona následovně: „Voják v aktivní záloze dobrovolně, pokud plní podmínky dohody uzavřené k dobrovolnému udržování své vojensko-odborné připravenosti, má nárok na odměnu ve výši 500 Kč měsíčně.“⁸⁹

V souladu s poznatky obsaženými v kapitole 1.1 je tedy možné konstatovat, že dobrovolnický prvek OS ČR se v zásadních ohledech neliší od obecné podoby dobrovolnictví, a je proto možné na něj aplikovat obecně platné zásady dobrovolnictví stejně jako využívat poznatky z jiných dobrovolnických oblastí.

3.3 Tradice dobrovolnictví v ozbrojených silách ČR

Dobrovolnictví v rámci ozbrojených sil není novinkou začátku třetího tisíciletí. Na evropském kontinentě má dlouhou tradici sahající až do středověku, jako příklad lze uvést ostrostřelecké spolky, domobranu aj. Ve dvacátém století sehráli dobrovolníci nesmírně důležitou úlohu například ve Velké Británii, a to jak za první, tak i druhé světové války. Dobrovolnictví zůstává v ozbrojených silách důležitým fenoménem i dnes.

Dobrovolníci, kteří se rozhodli vstoupit do aktivní zálohy, navázali na tradici dobrovolnictví v ozbrojených silách na území České republiky a bývalého Československa. Dobrovolná činnost v oblasti branných aktivit má na území

⁸⁸ Zákon č. 220/1999 Sb. o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičeníh a o některých právních poměrech vojáků v záloze, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/220.pdf (staženo 11. 12. 2013).

⁸⁹ Tamtéž.

českých zemí dlouhou tradici. Výčet hlavních dobrovolnických organizací s brannou náplní činnosti v Československu a později v České republice ilustruje tab. č. 10 (viz níže). Tuto brannou náplň však, jak je vidět z tab. č. 11, nebylo vždy možno definovat jako dobrovolnictví v rámci ozbrojených sil, ale spíše jako branné dobrovolnictví, které bylo teprve později začleněno pod křídla dobrovolnictví v ozbrojených silách.

Tab. č. 10: Dobrovolníci věnující se branným aktivitám na území českých zemí, od roku 1914 až po současnost (ilustrativní přehled)

Období	Forma dobrovolnické činnosti
1914–1921	Československé legie (původně působily mimo území českých zemí)
1918–1938	Občanské spolky věnující se mimo jiné branné výchově (Sokol, Orel, Junák aj.)
1951–1990	SVAZARM
2004 – současnost	Aktivní záloha

Zdroj: vlastní

Počátky dobrovolnictví v ozbrojených silách na území novodobého českého (československého) státu představovaly bezesporu Československé legie, k jejichž odkazu se aktivní zálohy hlásí i dnes. Samy legie již částečně čerpaly z existence dobrovolnických nacionalistických spolků, zejména Sokola. Ilustrativní je v tomto směru výrok T. G. Masaryka z listopadu 1918: „Bez Sokola by nebylo legií, bez legií by nebylo Československa!“⁹⁰.

Československé legie se značnou měrou zasloužily o vznik československého státu a o zajištění hranic nového státu v letech 1918–1920. Československé legie byly tvořeny dobrovolníky, kteří na začátku první světové války buď zformovali samostatné jednotky (například rota Nazdar ve Francii), nebo se připojili přímo k jednotkám zemí Dohody. Tyto československé jednotky později dobrovolně

doplňovali i Čechoslováci z řad zajatců a dezertérů. Po ukončení bojů o československé hranice byly československé legie a některé další dobrovolnické spolky rozpuštěny⁹¹, jejich výcvik v rámci armády dále nepokračoval, nebyly zaštitěny zvláštními právními předpisy, jejich členové se stali součástí povinné zálohy ozbrojených sil první československé republiky. Po roce 1921 československé legie jako celek nebyly tedy součástí československé armády. Cílem politického vedení státu bylo totiž vybudovat armádu, která se nebude cítit „býti exponentem určitého řádu společnosti“⁹². Z tohoto důvodu v ní legionáři neměli zvláštní postavení, i když někteří v ní působili i po rozpuštění legií tím, že do ní vstoupili. Sama Československá obec legionářská působila jako občanské sdružení.⁹³

V době první republiky na území dnešní ČR působilo mnoho občanských spolků zabývajících se brannou činností. K nejznámějším patřila Československá obec sokolská, dorost Československé obce legionářské, Orel aj. Tyto spolky se zabývaly např. branně-sportovní činností či výchovou k vlastenectví a k obraně národních hodnot. Místně spolupracovaly s armádou, ale celorepubliková koncepce takovéto spolupráce nebyla vytvořena až do roku 1937, kdy byla zakotvena v *Zákoně o branné výchově*. Tyto spolky se zaměřovaly více na branný rozvoj jednotlivce, než na vojenský výcvik.

Další organizace, ne však tak početné, které se zabývaly brannou činností, byly například Národní gardy (od 1926 do 1930 Svaz ozbrojených jednot RČS), které navázaly na tradice dobrovolných ostrostřeleckých sborů. V době první republiky

⁹⁰ „Památník čestná vzpomínka“, *Památník ČS Legií*, dostupné na <http://www.pamatnik.valka.cz/> (staženo 15. 11. 2013).

⁹¹ Prezident republiky vydal rozkaz o zřízení československé branné moci jako jednotného útvaru v prosinci 1919. Prováděcí výnos předsedy vlády k tomuto rozkazu byl pak následně vydán dne 21. 12. 1919. Více viz Zdeněk Kárník. *České země v éře první republiky (1918–1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1938)*. Praha: Libri, 2003, s. 163.

⁹² Edvard Beneš. *Masarykova cesta a odkaz*. Praha: Kmen, klub nakladatelů, 1937, s. 14.

⁹³ Více například: Jan Michl. *Legionáři a Československo*. Praha: Naše vojsko, 2009; Pavel J. Kuthan. *V těžkých dobách: boje na Slovensku 1918–1919*. Praha: Corona, 2010.

se však na ně nahlíží též jako na tělovýchovné spíše než polovojenské či vojenské organizace.

Aktivita dobrovolnických organizací narůstala úměrně nárůstu hrozby ze strany nacistického Německa. Vyvrcholení tohoto napětí přišlo v roce 1938, kdy v září v reakci na hrozby nacistického vedení a incidenty v pohraničí byla vyhlášena všeobecná mobilizace a povolán 1. ročník I. zálohy. Zároveň část obyvatel využila svého práva dobrovolného převzetí branné povinnosti (viz. tab. č. 10). „...Mnozí muži se hlásili u svých útvarů bez toho, že by dostali povolávací rozkaz ... Přicházeli dokonce i dobrovolníci, na které se mobilizace nevztahovala. Ať již se jednalo o muže starší čtyřiceti, respektive padesáti let, anebo naopak mladé chlapce...“⁹⁴

Po roce 1948 začal stát systematicky podporovat branně-orientované aktivity. Celorepublikově působící organizací umožňující získávání a rozvíjení dovedností využitelných v ozbrojených silách, která za tímto účelem byla v listopadu 1951 zřízena, byl Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM). Ten zaštiťoval nejdříve piloty a výsadkáře, později například střelce, kynology, radioamatéry aj. Členové SVAZARMu by mohli být vnímáni jako dobrovolná záloha, jejíž členové měli v případě potřeby konkrétní předurčení (střelec, výsadkář, psůvod, pilot atp.). Členové SVAZARMu byli organizováni, cvičeni ke konkrétním dovednostem ve spolupráci s armádou a v případě potřeby mohli být po krátkém docvičení zařazeni přímo k vojenským jednotkám. Jak dokládá tab. č. 11, pojetí jejich činnosti nebylo zcela vzdáleno pojetí dobrovolných záloh v současnosti. Hlavní rozdíl spočíval v tom, že členové klubů, které zaštiťoval SVAZARM, se soustředili na rozvoj konkrétních dovedností. Organizační struktura těchto klubů však měla militantní rysy jak v hierarchii, tak v organizaci zájmové činnosti (hlášení, nástupy...). SVAZARM měl právní subjektivitu, vlastní majetek a nebyl součástí armády, pouze s ní spolupracoval. Členové SVAZARMu byli členy jednotlivých klubů/svazů, nikoli příslušníky armády jako takové.

⁹⁴ Vladimír Marek. „Mobilizace“, *AREPORT*, č. 9 (2013), s. 38.

Tab. č. 11 Porovnání aktivních záloh s ostatními dobrovolnickými uskupeními, které na území českých zemí působily od r. 1918

Charakteristika	Aktivní zálohy	Československé legie (do r. 1921)	Prvorepubliková sdružení zabývající se brannou přípravou/ výchovou	SVAZARM
Dobrovolnost	ANO	ANO	ANO	ANO
Součást armády	ANO	NE	NE	NE
Společný výcvik s armádou	ANO	NE	Velmi omezeně, nekoncepčně	Částečně
Financování z prostředků resortu obrany	ANO	NE	Globálně NE	Významně přispívá
Rozšiřování vojenských dovedností občanů	ANO	NE	ANO	ANO
Udržování branné přípravy občanů	ANO	NE	ANO	ANO
Nasaditelnost v případě potřeby na konkrétní tabulkové místo	ANO	ANO	ANO	ANO po docvičení
Podpora resortu obrany (např. účast v soutěžích, poskytování výcvikového prostoru)	ANO	NE	NE	ANO

Zdroj: vlastní

Dobrovolnost v ozbrojených silách byla od počátku samostatného ČS státu legislativně upravena v „branném zákoně“ (viz. tab. č. 12). Ten upravoval právo občanů, za splnění daných předpokladů, dobrovolně převzít brannou povinnost.

Tab. č. 12 – Legislativní úprava možnosti dobrovolného převzetí branné povinnosti

Branný zákon č.	Možnost dobrovolného převzetí branné povinnosti
193/1920 Sb.	Ano
92/1949 Sb.	Ano
218/1999 Sb.	Ano
585/2004 Sb.	Ano

Zdroj: vlastní (na základě analýzy relevantních branných zákonů)

3.4 Zformování Aktivní zálohy

V devadesátých letech dvacátého století společně s celospolečenskými změnami v ČR došlo i k zásadním změnám v armádě. Postupně byly zredukovány její početní stavy tak, aby odpovídaly potřebám státu a mezinárodněpolitické situaci; průběžně byla modernizována výzbroj a výstroj; a v neposlední řadě se pochopitelně měnila organizační struktura a personální složení. Tyto změny se dotkly i záloh. Novou situaci v armádě a její vztah k zálohám zachycuje tabulka č. 13.

Tab. č. 13 – Vojáci v záloze povolání na vojenská cvičení v letech 1988–2008

ČSSR	1988	1989	x	x	x	x	x	x
povoláno	115 767	101 715						
- z toho dobrovolníci	0	0						
ČSFR	1990	1991	1992	x	x	x	x	x
povoláno	23 421	32 180	29 584					
- z toho dobrovolníci	0	0	0					
ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
povoláno	5 202	3 336	10 445	7 171	2 346	2 136	1 664	1 532
- z toho dobrovolníci	0	0	0	0	0	0	N/A	N/A
ČR	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
povoláno	N/A	N/A	N/A	N/A	1 470	1 165	1 287	1 104

- z toho dobrovolníci	N/A	N/A	N/A	N/A	1 470	1 165	1 287	1 104

Zdroj: J. Koudelka. *Návrh variant systému přípravy záloh pro potřeby AČR a její postupné profesionalizace* [USS/2001-S-3-003]. Brno: USS Vojenské akademie, 2001. obr. 2 [CD-ROM]; Bohuslav Vlček. „Lidské zdroje použitelné pro zabezpečení požadavků souvisejících s řešením krizových stavů a obranou státu“, *Vojenské rozhledy* 16, č. 2 (2007), s. 186-200.

Až do roku 1999 povolávala AČR pouze příslušníky povinné zálohy, jelikož se dobrovolně na cvičení nikdo nehlásil. V roce 1999 se však objevuje nový prvek, a to část zálohy, jejíž příslušníci ke cvičením nastoupili dobrovolně, tedy dobrovolně požádali o povolání na cvičení.

Jednalo se v drtivé většině případů o členy občanských sdružení s určitým vojenským zaměřením (např. kluby vojenské historie, branně-sportovní kluby). Tito lidé přišli s myšlenkou, že k vojenským cvičením by měli být povoláváni pouze ti příslušníci povinné zálohy, kteří cvičit chtějí dobrovolně. Následovala jednání s AČR, jejichž výsledkem bylo vydání rozkazu tehdejšího náčelníka generálního štábu gen. Jiřího Šedivého umožňujícího povolání takto dobrovolně se hlásících členů zálohy⁹⁵. AČR si od tohoto kroku mnoho neslibovala, dokonce, na základě předešlých zkušeností z povolávání ke cvičením, očekávala problémy s účastí a motivací povolovaných. Podle kvalifikovaného odhadu armádních odborníků se totiž v předchozích letech dostavilo na cvičení pouze cca 50 % těch, kteří obdrželi povolávací rozkaz.⁹⁶ Dobrovolníci však přistupovali ke cvičením zodpovědně, aktivně a z vlastní iniciativy. Mimo jiné i díky těmto dobrovolníkům později vznikla Aktivní záloha.

Přes nesnadné začátky, kdy si vedení AČR nevědělo příliš rady s dobrovolníky hlásícími se na vojenská cvičení, došlo na přelomu tisíciletí, po jednáních s generálním štábem AČR, k dohodě zformovat za tímto účelem přímo zřízené a kompaktní jednotky tvořené dobrovolníky v záloze s tím, že v rámci těchto

⁹⁵ „Historie AZ. Od historie po současnost“, Ministerstvo obrany ČR, 1. 7. 2013, dostupné na <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=7242> (staženo 11. 12. 2013).

jednotek budou mít jejich příslušníci stále tabulkové zařazení, tj. hodnost, služební zařazení a konkrétní činnost. Původně se tito dobrovolníci označovali jako “Aktivní zálohy dobrovolné” a měli být cvičeni k plnění úkolů ve spolupráci s ostatními jednotkami AČR v rámci pravidelných cvičení.

Dne 11. 11. 2000 složila slavnostní přísahu první jednotka tvořená dobrovolníky. Byla to 1. mechanizovaná rota při 22. mechanizovaném praporu ve Strašnicích. Tato rota obdržela od Československé obce legionářské čestný název „Československých legií“, což mělo symbolizovat návaznost nových aktivních záloh na tradice československých legií.⁹⁷

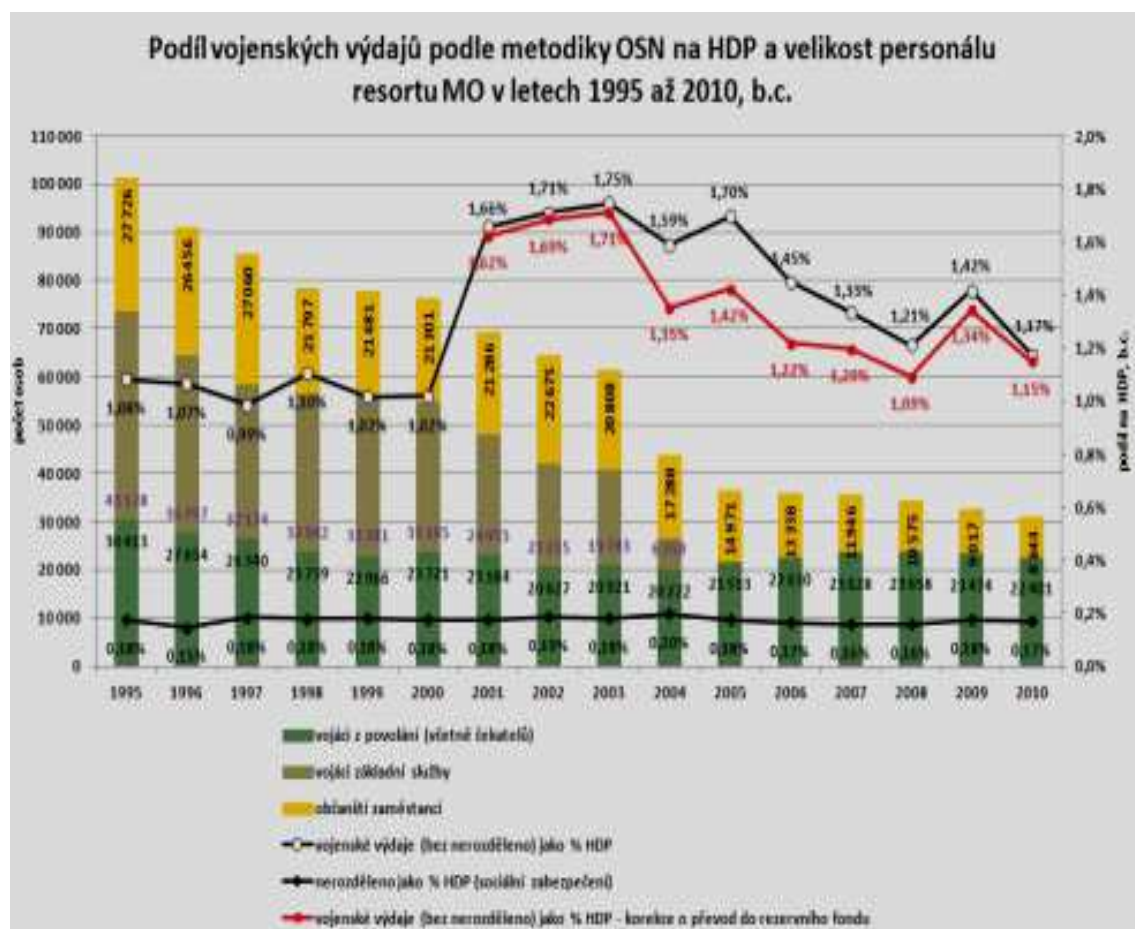
Dobrovolníci přicházeli s celou řadou nápadů k využití při výcviku, které byly místně využívány některými úvary.⁹⁸ I přes jejich iniciativu však velení AČR neumělo (a v některých případech ani nechtělo) těchto nápadů a inovací koncepčně využít. To bylo zapříčiněno pravděpodobně nedůvěrou většiny důstojníků, kteří si dobře vzpomínali na nechuť záložáků povinně povolávaných na cvičení k těmto cvičením a k armádě jako takové. Dalšími důvody, proč nebyly výše zmíněné podněty koncepčně využity, byl i rozkolísaný a nejednotný postoj vedení resortu obrany, svou roli nepochybně sehrál i nezájem o zálohy v době profesionalizace ozbrojených sil.

Tématika aktivních záloh byla v této době na samém okraji zájmu vedení resortu obrany. To je vcelku pochopitelné, jednalo se o dobu rozpočtové nejistoty Ministerstva obrany, kdy docházelo k narůstající potřebě investic. Hlavním politickým tématem ve vztahu k ozbrojeným silám byla otázka zrušení základní vojenské služby, plná profesionalizace armády a její nová podoba/struktura. na kterou byl vyvíjen silný tlak ze strany veřejnosti. Z těchto důvodů možnosti zapojení dobrovolníků zůstávaly v pozadí. Situaci v AČR v této době zachycuje graf. č. 2.

⁹⁶ Informace z rozhovorů poskytnutých pracovníky Ministerstva obrany ČR.

⁹⁷ „1. mechanizovaný prapor aktivních dobrovolných záloh“, Ministerstvo obrany ČR, dostupné na <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=1695> (staženo 23. 10. 2013).

Graf č. 2 – Podíl vojenských výdajů podle metodiky OSN na HDP a velikost personálu resortu MO v letech 1995 až 2010.

Zdroj: Bohuslav Pernica. „Iluze dvou procent“, *OWOP*, 9. 10. 2011, dostupné na <http://www.onwar.eu/2011/10/09/iluze-dvou-procent/> (staženo 10. 11. 2013).

Přesto v roce 2002, především díky aktivitě dobrovolníků, vznikl návrh a následovala realizace novelizace branného zákona (zákon č. 128/2002Sb.). V tomto roce se aktivní zálohy zviditelnily při zásahu během likvidace následků povodní. Z pohledu AČR bylo však toto zapojení dobrovolníků naprosto nezorganizované a nezvládnuté, občané v záloze se „na divoko“, zpočátku bez povolávacího rozkazu a především bez vědomí regulérních ozbrojených sil, zapojili do likvidace škod způsobených povodněmi. Povolání na „mimořádné cvičení“ a přiřazení k zasahujícím jednotkám AČR byli až v průběhu zásahu. Realita byla taková, že se zapojili do zásahu dříve, než politické vedení nasadilo AČR.⁹⁹ To paradoxně napomohlo k zlepšení mediálního obrazu AČR

⁹⁸ Více viz Pavel Kuthan. *Aktivní záloha (1999–2009)*. Praha: Československá obec legionářská, 2009.

⁹⁹ K dění roku 2002 a roli záložníků při likvidaci povodní viz např. Kuthan, *Aktivní záloha (1999–2009)*.

i záloh samotných. Dobrovolníci při této, vlastně soukromé, akci prokázali svoji organizovanost a schopnosti.

Již v roce 2000 také vznikla Asociace záložních brigád. Ta je „profesní a společenskou organizací, která na základech nepolitičnosti, nezávislosti a dobrovolnosti sdružuje fyzické a právnické osoby se zájmem o vojenství, branně-sportovní a branně-technickou činnost, vojenskou historii a problematiku záloh ozbrojených sil ČR“¹⁰⁰. Tato asociace byla založena jako odborná sekce Svazu vojáků z povolání AČR. Asociace záložních brigád se dlouhodobě snaží prosazovat zájmy dobrovolníků, v době svého vzniku a v následujících letech pak především při snaze o vytvoření koncepce existence a výcviku aktivních záloh. Výsledkem práce asociace bylo v roce 2004 vytvoření čtrnácti nových strážních rot, které tvořili dobrovolníci na základě smlouvy s resortem obrany. Úkolem strážních rot bylo především střežení objektů důležitých pro obranu státu v krizových situacích a teritoriální pomoc při krizových situacích nevojenského charakteru (k podrobnému rozpracování úlohy aktivních záloh však v této době nedošlo). Záložní roty byly součástí Krajských vojenských velitelství (KVV). Aktivní zálohy později vytvářely i konkrétní jednotky, kde jsou vojáci v AZ podřízeni přímo velení útvaru.

Jak vyplývá z předešlého textu, zapojení AZ do AČR nebylo v této době koncepční. To dokládají i dobové strategické dokumenty, kde je úloha dobrovolnického prvku opomíjena (viz tab. č. 14).

Tab. č. 14 – Jak počítá AČR se zapojením aktivních záloh ve Vojenské strategii?

Vojenská strategie z roku:	Počítá se zapojením aktivních záloh	Počítá s využitím všeobecné branné povinnosti
1999	NE	ANO
2002	NE	ANO
2004	ANO	ANO
2008	NE	ANO

Zdroj: vlastní (na základě rešerše jednotlivých vojenských strategií).

¹⁰⁰ „Asociace záložních brigád“, Ministerstvo obrany ČR, dostupné na <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=38463> (staženo 23. 12. 2013).

Prvním koncepčním veřejně přístupným dokumentem, který věnuje pozornost AZ, je již zmiňovaná *Bílá kniha o obraně* (dále jen BKO) z roku 2011. Ta hovoří o AZ následovně: „Institut aktivní zálohy naplňuje právo občana podílet se na zajišťování obranyschopnosti České republiky i v době míru. Je také nástrojem propojení armády s civilní veřejností. Díky stále vycvičené záloze se zvyšuje obranyschopnost ČR pro případ ohrožení. Příslušníci v aktivní záloze jsou součástí ozbrojených sil České republiky se zvláštním právním statutem. Doplňují vybrané vojenské útvary AČR a ostatní složky ozbrojených sil. Vojáci v aktivní záloze jsou povoláváni na pravidelná vojenská cvičení, nebo do mimořádné služby při operačním nasazení útvarů, pro něž jsou předurčení. Aktivní zálohu tvoří občané České republiky, kteří dobrovolně převezmou brannou povinnost, a předurčení vojáci z povolání po ukončení služebního poměru. Povinnost přijmout na určitou dobu konkrétní systemizované místo u vojenského útvaru v rámci aktivní zálohy akceptují vojáci z povolání v rámci svého služebního závazku. Vojákem v aktivní záloze se stávají po ukončení služebního poměru na základě Dohody o zařazení do aktivní zálohy, která určuje místo výkonu služby dle jeho odbornosti, dosažené hodnosti a dalších náležitostí. Služba v aktivní záloze je finančně kompenzována. Zajištění funkčnosti konceptu aktivní zálohy se neobejde bez motivování nejenom jejích příslušníků, ale i jejich zaměstnavatelů.“¹⁰¹

3.5 Vývoj Aktivní zálohy od roku 2004 v číslech

Od roku 1990 se velikost ozbrojených sil snížila cca. 10krát, ale ani tak se nedaří naplnit stavy vojáků z povolání. Podle materiálu Transformace resortu Ministerstva obrany České republiky z roku 2007 mělo být na konci roku 2010 dosaženo počtu 36 800 osob (26 200 vojáků, 8 800 občanských zaměstnanců a 1 800 čekatelů)¹⁰². Ve skutečnosti bylo k 1. lednu 2011 v působnosti MO ČR 21 309 vojáků, 8 011 občanských zaměstnanců a 937 vojáků-čekatelů.¹⁰³ Rovněž není dlouhodobě naplněn plánovaný stav příslušníků AZ. Současná obranná politika počítá s 3 tis. dobrovolníků v OS, konkrétně s 2955 systematizovanými místy (dále jen SM) pro členy AZ. V současnosti je však dosaženo necelé poloviny tohoto počtu, konkrétně 45,5% v roce 2010 (viz tab. č. 15).

¹⁰¹ Ministerstvo obrany ČR, *Bílá kniha o obraně*, podkapitola 7.12, s. 109-110.

¹⁰² Ministerstvo obrany ČR. *Transformace resortu Ministerstva obrany ČR*. Praha: MO ČR – Avis, 2007, s. 6.

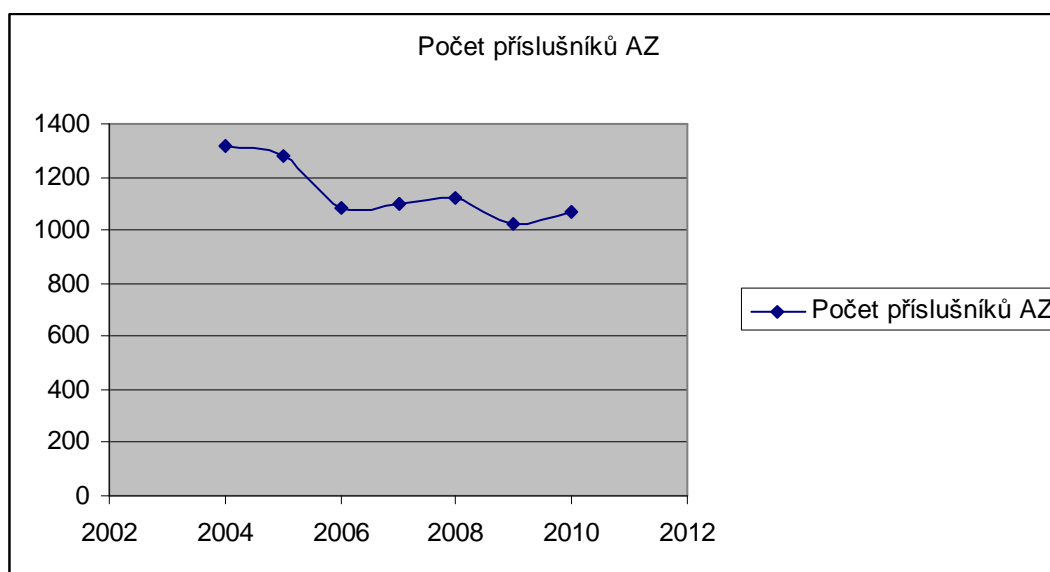
Tab. č. 15 – Počty AZ v období 2004–2010

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet příslušníků AZ	1314	1280	1083	1099	1121	1025	1070
SM	x	x	x	2955	2382	2382	2383
% naplněnosti SM AZ	x	x	x	37,2	47	43	44,9

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR, *Bílá kniha o obraně*, podkapitola 7.12, s. 109; Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*, příloha 3.

Tab. č. 15 ukazuje na časové řadě vývoj počtu systematizovaných míst určených pro AZ a počtu příslušníků AZ od roku 2004 do roku 2010. Zde je třeba upozornit na zdánlivý téměř 8 % nárůst mezi lety 2007 a 2010 v procentuální naplněnosti. Ten však nebyl způsoben primárně masivním přílivem členů, ale snížením počtu SM. To je zároveň patrné z grafů 3 a 4.

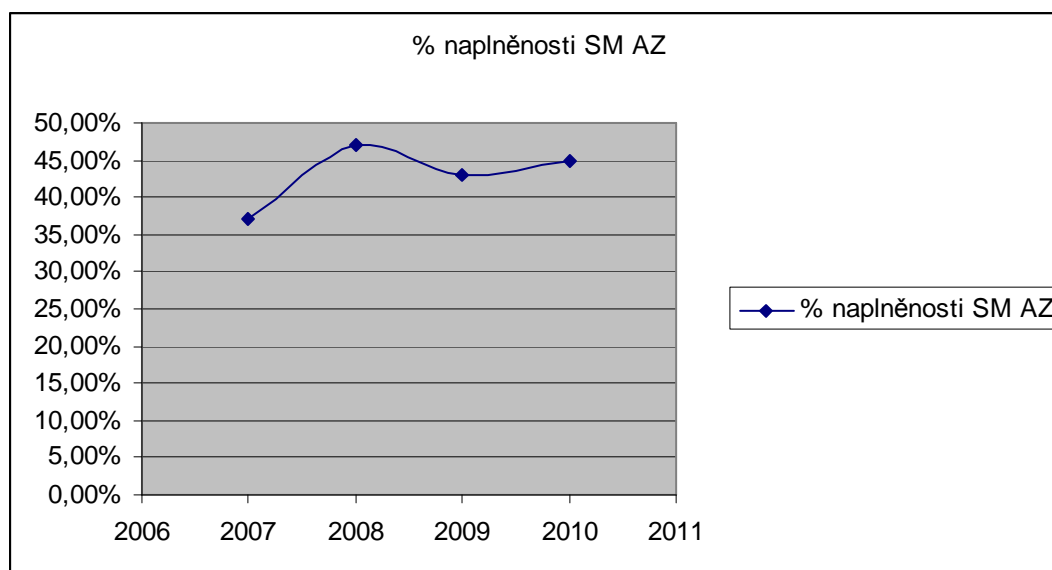
Graf. č. 3 – Počet příslušníků AZ v letech 2004–2010

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR, *Bílá kniha o obraně*, podkapitola 7.12, s. 109; Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*, příloha 3.

¹⁰³ Antonín Rašek. „Bílá kniha o obraně České republiky“, *Military Forum*, č. 3 (2011), s. 7.

Graf č. 4 – Procentuální naplněnost SM AZ v letech 2007–2011

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR, *Bílá kniha o obraně*, podkapitola 7.12, s. 109; Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*, příloha 3.

Tab. č. 16 ukazuje konkrétní stav naplněnosti u jednotlivých jednotek AZ v roce 2010. Zde je patrné, že stavy personálu u jednotlivých jednotek AZ jsou různé od 0 % naplněnosti u záchranné čety v Olomouci po 95 % naplněnost tankové roty v Přáslavicích. Šetření zaměřené na analýzu důvodů výkyvů v naplněnosti nebylo provedeno. Stejně jako nebyly provedeny výzkumy motivů vedoucí ke vstupu do AZ, popř. k motivům vedoucím k následnému obnovení kontraktu s AČR a setrvání v AZ.

Tab. č. 16 – Naplněnost aktivních záloh v r. 2010

Poř. č.	Tab. počet	Název jednotky AZ	Dislokace	Naplněnost	naplněnost v %
1	150	pěší rota	hl. m. Praha	80	53,3
2	150	pěší rota	Praha	99	66,0
3	150	pěší rota	Hradec Králové	52	34,7
4	150	pěší rota	Liberec	50	33,3
5	150	pěší rota	Ústí nad Labem	83	55,3
6	150	pěší rota	Karlovy Vary	48	32,0
7	150	pěší rota	Plzeň	66	44,0
8	150	pěší rota	České Budějovice	77	51,3
9	150	pěší rota	Jihlava	69	46,0
10	150	pěší rota	Pardubice	55	36,7
11	150	pěší rota	Ostrava	55	36,7
12	150	pěší rota	Olomouc	52	34,7
13	150	pěší rota	Zlín	42	28,0
14	150	pěší rota	Brno	71	47,3

15	29	mechanizovaná četa	Žatec	21	72,4
16	27	mechanizovaná četa	Přáslavice	17	63,0
17	42	tanková rota	Přáslavice	40	95,2
18	23	záchranná četa	Rakovník	3	13,0
19	26	záchranná četa	Olomouc	0	0,0
20	25	průzkumná četa	Prostějov	20	80,0
21	20	jednotka Vojenské policie	Stará Boleslav	17	85,0
22	20	jednotka Vojenské policie	Olomouc	13	65,0
23	20	jednotka Vojenské policie	Tábor	18	90,0
24	44	rota "Z"	Prostějov	35	79,5
25	7	skupina AZ - vojenští kaplani	Praha	1	14,3
2 382		Celkem		1 084	45,5

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR (interní materiál).

Jak je patrné z kapitoly 1.2, je motivům pro vstup a setrvání v dobrovolnictví, a to jak sociologickým, tak psychologickým, věnována značná pozornost. To platí i pro oblast ozbrojených sil ve světě, jak dokládá kapitola č. 2. V ČR je však tato oblast výzkumu podceňena a relevantní šetření chybí.

Dalším důležitým indikátorem postavení AZ v české společnosti jsou průzkumy veřejného mínění, viz kapitola 3.1. Resort obrany provádí průzkumy veřejného mínění zaměřené na AČR, ty se však AZ dotýkají zcela okrajově. Jediný průzkum zaměřený na ochotu podílet se na zajišťování obrany ČR pracuje s obecnou otázkou: „V případě vojenského ohrožení bych šel (šla) naši zemi bránit“. Počet respondentů odpovídajících kladně dlouhodobě kolísá kolem 40 %¹⁰⁴. Žádné jiné otázky týkající se dobrovolné účasti v OS nejsou v rámci průzkumu veřejného mínění pokládány.

Vztah resortu MO ve výše popisovaném období je charakteristický nezájmem o problematiku AZ ze strany vedení resortu, kdy se této problematice nevěnovala pozornost a nebyly zpracovány analýzy ani studie zaměřené na daný stav a jeho zlepšení.

¹⁰⁴ Ministerstvo obrany ČR. *Armáda České republiky: symbol demokracie a státní suverenity 1993–2012*, s. 133.

4. Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky 2013

Posun nastává v roce 2012. Pod vlivem různých faktorů, především iniciativy ze strany členů aktivní zálohy samotných, začal resort MO věnovat tématu zvýšenou pozornost. Proběhlo několik vnitroresortních i expertních seminářů a na MO byla následně připravena *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky* jako jeden ze základních strategických bezpečnostních dokumentů ČR. Tato koncepce byla schválena vládou usnesením č. 52 z 23. ledna 2013¹⁰⁵.

Koncepce obsahuje popis současného stavu AZ a návrhy její budoucí podoby. Zabývá se mj. silnými a slabými stránkami současné AZ, otázkami spjatými s jejím financováním a prioritami, jichž by mělo být v následujících letech dosaženo. V historii ČR se jedná o první podobný koncepční dokument, což je pravděpodobně největším přínosem této koncepce. S ohledem na dopad koncepce pro další fungování OS a AZ samotných je třeba ji podrobit kritickému rozboru.

Zásadním negativem této Koncepce je skutečnost, že nepracuje ani s obecnými poznatky o dobrovolnictví, ani se zkušenostmi z jiných oblastí dobrovolnictví, či se zkušenostmi ze zahraničních ozbrojených sil. Tím se autoři Koncepce vědomě ochudili o cenné poznatky a zkušenosti. Dalším negativem je to, že neproběhlo šetření zaměřené na členy AZ, potencionální zájemce o členství a ostatní dotčené subjekty. Největším problémem Aktivní zálohy, jak ukazuje kapitola č. 3 a dokonce samotná Koncepce toto přiznává, je nenaplněnost AZ. Je proto zarážející, že autoři ignorovali tak zásadní faktor, jakým je motivace pro vstup a setrvání v AZ. Motivací se přitom široce zabývá teoreticky zaměřená odborná literatura a na praktické úrovni probíhají nejrůznější šetření v rozmanitých oblastech dobrovolnictví včetně zahraničních ozbrojených sil.

¹⁰⁵ Usnesení vlády České republiky č. 52 ze dne 23. ledna 2013, 23. 1. 2013, dostupné na http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/69B1D8C48A3F24CFC1257B71002D9396 (staženo 11. 11. 2013).

I z pohledu faktů uvedených v předchozím textu se jako problémové/sporné oblasti jeví především následující:

- zpochybnění principu dobrovolnosti;
- nahrazení profesionálů dobrovolníky;
- úspora nákladů na OS;
- neodůvodněné finanční kompenzace za službu v AZ;
- nemožnost hodnocení úspěšnosti implementace Koncepce;
- regionální dopady a dopady na zaměstnanost;
- rozpor s již schválenými dokumenty;
- dostatečně nereflektuje kompetence jednotlivých složek MO.

Následující text se podrobně věnuje jednotlivým problematickým pasážím.

Zpochybnění principu dobrovolnosti

Princip dobrovolnosti je jedním ze základních prvků, na kterém se shodují všechny definice dobrovolnictví (viz kapitola 1). Chápeme-li AZ tak, že „Institut aktivních záloh naplňuje právo občana podílet se na zajišťování obranyschopnosti České republiky i v době míru“¹⁰⁶, pak je následující text z Koncepce v rozporu jak s teorií dobrovolnictví, tak s jinými dokumenty:

„Aktivní záloha je tvořena na bázi dobrovolného převzetí výkonu branné povinnosti občanem při vstupu do AZ a převzetím závazku akceptovat po zákonem stanovenou dobu po ukončení služby Vojákům z povolání (dále jen VzP) předurčení pro doplnění OS ČR. Tzv. dělený závazek při povolání do služebního poměru (část dobrovolná) a povinné plnění povinností vyplývajících ze zařazení v AZ (část povinná)... Bývalí VzP tvoří zvláštní kategorii povinné zálohy po dobu 5 let po ukončení jejich služebního poměru... Základním zdrojem pro tvorbu AZ jsou VzP, kterým ze zákona vyplyne povinnost „děleného kontraktu“, spočívající v povinnosti přijmout předurčení pro konkrétní SM v OS ČR s účinkem zařazení do AZ. Po ukončení jeho první části (služebního poměru) jsou po dobu 5 let zařazeni do zvláštní kategorie povinné zálohy a v případě potřeby OS ČR mohou být předurčeni a zařazeni do AZ na základě rozhodnutí KVV (služebního orgánu). Povinnost přijmout na určitou dobu SM u vojenského útvaru v rámci AZ akceptují VzP ve svém služebním závazku... Všichni VzP po ukončení

služebního poměru vedení ve zvláštní kategorii povinné zálohy mají za povinnost k zajištění použitelnosti pro doplnění OS ČR oznamovat změny důležité pro vojenskou evidenci (nabytí vzdělání, změnu zdravotního stavu a změnu bydliště) příslušnému KVV. Zdrojem pro tvorbu AZ jsou i vybraní občanskí zaměstnanci rezortu MO (vojáci v záloze).¹⁰⁷

Jak je patrné z výše citovaného textu Koncepce, směřují snahy k řešení problému s naplněností AZ směrem k porušení principu dobrovolnosti. Ten je porušen tím, že se VzP po ukončení služebního poměru nařídí, v případě potřeby, vstup do AZ.

Řešení špatné personální politiky MO systémovým krokem, který by bývalým VzP ukládal povinnosti i po ukončení služebního poměru, na základě smluvního vztahu, který by uzavírali před vstupem do AČR, by bylo akceptovatelné v případě, že by tvořili zvláštní část OS a neparticipovali by v dobrovolnickém prvku. Hlavním důvodem je to, že jejich motiv pro vstup do OS nebyl primárně spojen s dobrovolnou účastí v AZ. Z tohoto důvodu mohou nastat nežádoucí situace, kdy se tato část AZ bude například vyhýbat povolávání na řádná či mimořádná cvičení. Dá se to očekávat především proto, že jejich odchod ze služebního poměru mohl být způsoben buď osobními důvody, kdy nemohli ve služebním poměru dále setrvat, nebo např. snižováním stavů na základě restrukturalizace. Z toho logicky vyplývá, že bývalí VzP nebudou nutně mít k nástupu do dobrovolné služby dostatečnou motivaci a budou se mu snažit vyhnout. Tím poškodí institut AZ a dále zkomplikují snahu o řešení naplněnosti stavů. Formálně budou sice stavy naplněné, avšak při povolávání by mohlo dojít k opakování situace z doby, kdy se povolávaly povinné zálohy (viz. Kapitola č. 3).

Následující pasáž pak vyvolává pochybnosti o tom, zda tvůrci Koncepce vůbec stojí o dobrovolníky sloužící v aktivních zálohách. „K doplnění jednotek určených k operačnímu nasazení na i mimo území ČR bude přednostně použito vojáků v AZ – bývalých VzP po ukončení služebního poměru.“¹⁰⁸ Upřednostňování bývalých VzP povede k vytváření dvou kategorií příslušníků AZ, jakési „dvourychlostní či

¹⁰⁶ Ministerstvo obrany ČR, *Bílá kniha o obraně*, podkapitola 7.12, s. 109.

¹⁰⁷ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 20-21.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 23.

dvoustupňové AZ“. Toto vyvolává asociace se známým výrokiem „Všichni jsme si rovni, ale někteří jsou si rovnější“.¹⁰⁹

Nahrazení profesionálů dobrovolníky

„Aktivní záloha je nejlépe připravenou zálohou OS ČR a je prostředkem k udržení některých schopností v období nepříznivého vývoje financování rezortu MO.... Základem pro začlenění vojáků v AZ do struktury OS ČR je potřeba schopností, které je nezbytné v rámci OS ČR udržovat a dále rozvíjet. Východiskem je mírově existující organizační struktura a plánovaná válečná organizační struktura OS ČR. Aktivní záloha slouží k doplnění mírové nenaplněnosti – mírově existujících nenaplněných SM u vojenských útvarů a k doplnění přednostně rozvíjených nebo vytvářených útvarů vojáků v AZ.... Počty AZ závisí na konkrétní potřebě doplnění mírové nenaplněnosti a přednostně rozvíjených a vytvářených útvarů, nepřekročí ale 5 000 vojáků v AZ. ... Základním cílem změn je vytvořit takové prostředí, které umožní efektivně dosáhnout potřebného personálu.“¹¹⁰

Záměrem Koncepce je zjevně využít AZ k řešení problému dlouhodobé nenaplněnosti stavů profesionálních OS. Nenaplněnost je dlouhodobým problémem AČR. U profesionálních OS se jako důvod nenaplněnosti uváděla především nízká prestiž profese vojáků z povolání, snižování jejich reálné mzdy, demografický vývoj či zhoršující se zdravotní stav mladé populace¹¹¹. V současnosti však dochází ke změnám, které pravděpodobně souvisí s celkovým společenským a ekonomickým vývojem. Tyto změny, které se odrážejí i v nejnovějších průzkumech, částečně vyvrací validitu dříve uváděných důvodů pro nenaplněnost stavů OS. Například výše zmiňovaný průzkum veřejného mínění Centra pro výzkum veřejného mínění (viz s. 47 a pozn. 83) naznačuje, že prestiž ozbrojených sil dlouhodobě stoupá a v poslední době dosahuje dosud nepřekonaných hodnot.

Dá se tedy říci, že odvolávat se na vysvětlení platná cca do začátku současné hospodářské krize, je poněkud alibistické. Skutečné důvody nenaplněnosti profesionální složky OS je třeba v současnosti hledat jinde, například v nevhodné personální politice

¹⁰⁹ George Orwell. *Animal Farm*. London: Penguin Books (Harcourt Brace), 2003, s. 92.

¹¹⁰ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 18, 19 a 31

MO. Řešením stávajícího nežádoucího stavu není nahrazování VzP dobrovolníky, jak je patrné ze zkušeností z jiných oblastí dobrovolnických aktivit (viz. Kapitola 1). Ostatně, jakákoli snaha o řešení stávajícího stavu, včetně řešení navrhované v Konceptu AZ, je bez znalosti relevantních dat nezodpovědná.

Rozpor s již schválenými dokumenty

„Z hlediska předurčení vojáků v AZ je důraz položen na SM pro: vojáky ve vojenské (bojové) mírové organizační struktuře OS ČR. Jedná se zejména o bývalé VzP po ukončení služebního poměru a připravené vojáky v AZ, kteří jsou součástí určených vojenských útvarů. Mohou tvořit jejich organické jednotky. Může se jednat i o SM ve štábech.“¹¹²

Koncepce AZ tvoří součást koncepčních dokumentů z oblasti obrany státu. Jako taková by neměla být v rozporu s ostatními materiály. Výše uvedená pasáž je však v rozporu s BKO (viz kapitola 3). Podobné rozpory mohou ztížit implementaci koncepce a vnést zbytečné nejasnosti do obranné politiky státu.

Úspora nákladů na OS a neodůvodněné finanční kompenzace za službu v AZ

„Služba v AZ je finančně ohodnocena. K zajištění funkčnosti konceptu AZ je zabezpečena odpovídajícím způsobem motivace a podpora vojáků v AZ, ale i kompenzace jejich zaměstnavatelů... Odměňování vojáků v AZ povolanych na vojenské cvičení, povinné vojenské cvičení nebo výjimečné vojenské cvičení se realizuje v závislosti na služebním zařazení a náročnosti služby obdobně jako u VzP. Odměňování vojáků v AZ po dobu služby v operačním nasazení je řešeno příslušným právním předpisem.“¹¹³

Základní vymezení odměňování není v rozporu s obecným pojetím dobrovolnictví.

¹¹¹ Bohuslav Pernica, „Iluze dvou procent“ (online).

¹¹² Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 19.

¹¹³ Tamtéž, s. 21-22.

„Zvýšení požadavků na finanční prostředky k realizaci konceptu AZ je nutné očekávat především u osobních výdajů na vojáka v AZ při operačním nasazení nebo přípravě na operační nasazení vyplývající z rozdílu mezi výší služného a příjmem při výkonu civilního zaměstnání, který by měl být v tomto případě nahrazen; při kompenzaci zaměstnavatele.“¹¹⁴

Tato pasáž je však již problematictější. V důsledku totiž znevýhodňuje VzP a nabádá k nerovnému přístupu k jednotlivým vojákům. Koncept „doplácení ušlé mzdy“ staví službu v AZ na spíše komerční základ, je v rozporu s již výše zmíněným obecným konceptem dobrovolnictví a povede k neodůvodněnému navýšení nákladů na osobní výdaje v rámci AZ.

„Ke snížení požadavků na finanční prostředky v oblasti osobních výdajů dojde v období přípravy vojáků v AZ v rámci běžného plnění úkolů mimo operační nasazení nebo přípravu na operační nasazení při porovnání výdajů na vojáka v AZ a VzP obdobné hodnosti a vykonávané funkce vzhledem k rozdílné délce přípravy.“¹¹⁵

Zde autoři Koncepce srovnávají nesrovnatelné. Výcvik člena AZ je sice kratší než VzP, ale to automaticky neznamená, že v dlouhodobém horizontu vyjde levněji. Je navíc logicky méně intenzivní a VzP je tak pro plnění svých povinností lépe připraven. V neposlední řadě je třeba zmínit i skutečnost, že zatímco VzP je AČR k dispozici v případě potřeby neustále (a tudíž se náklady na jeho výcvik pravidelně zúčtují), člen AZ je za standardní situace k dispozici pouze tři týdny v roce, kdy je povolán k řádnému cvičení.

„Z modelových výpočtů vyplývá, že průměrné osobní výdaje na jednoho vojáka AZ se mohou pohybovat v rozmezí 65 000 až 85 000 Kč za rok. Tato částka se bude zvyšovat s délkou nasazení. Pro srovnání, průměrné osobní výdaje na jednoho VzP se pohybují ve výši přibližně 500 000 Kč za rok (plat, příspěvek na bydlení a související výdaje).“¹¹⁶

¹¹⁴ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 26-27.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 27.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 28.

V tomto bodě Koncepce opět porovnává dvě diametrálně odlišné veličiny. Srovnávat plat VzP, který je v řádném služebním poměru (včetně 150 neplacených přesčasových hodin) s osobními náklady na člena AZ, který je k dispozici po omezené časové období, nelze. Koncepce se navíc odvolává na modelové výpočty, které ale blíže nespecifikuje, a nelze tedy nezávisle ověřit jejich přesnost a výpovědní hodnotu.

Část Koncepce je věnována rovněž konkrétním modelům odměňování příslušníků AZ: „Ze zvažovaných variant vychází jako nejvhodnější nástroj pro motivaci zaměstnavatelů vojáků v AZ model „dvou typů náhrad“. Vojáci v AZ-OSVČ (v současnosti tvoří 11,1 % z celkového počtu AZ) by v systému byli zvýhodněni tím, že by pobírali nejenom náhradu, ale měli by nárok na služné a další benefity. Jedná se o adekvátní zvýhodnění z toho důvodu, že jejich příjem závisí pouze na jejich podnikatelských aktivitách a povolání na cvičení nebo nasazení je může poškozovat více než zaměstnanec.

- Základem pro výpočet je průměrná mzda přepočítaná na jeden den (s předpokladem jejího zvýšení v následujících letech) 1 250,- Kč a odvody ve výši 425,- Kč (34 %). Celkem tedy 1 675,- Kč za zaměstnanec-vojáka v AZ a den;
- Částka je vyplácena poměrně zpětně za rok;
- Model „dvou náhrad“ umožňuje zaměstnavatele kompenzovat za neplánované nasazení jejich zaměstnanců v průběhu roku. Konkrétně, zaměstnavatel by obdržel za jeden den, kdy by byl zaměstnanec na plánovaném vojenském cvičení 2/3 výše uvedené sumy, tedy 1 117,- Kč za den. Pokud by ovšem byl zaměstnanec neplánovaně nasazen, pak by obdržel celou částku poměrně za rok, tedy 1 675,- Kč za den;...¹¹⁷“

Problém výše uvedeného textu je nejasnost postupu autorů při tvorbě kalkulací a absence jiných modelů/variant řešení a jejich vzájemná komparace. Nikdy nebyl proveden žádný průzkum/šetření, které by bylo zaměřené na očekávání ze strany zaměstnavatelů. Není proto známo, jaká jsou očekávání ze strany zaměstnavatelů a co jsou ochotní akceptovat.

„b) Služné pro vojáka v AZ po dobu výkonu činné služby

¹¹⁷ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 28, 29.

...

Finanční náhrada rozdílu mezi služným po dobu služby v operačním nasazení a mzdou (platem) v zaměstnaneckém poměru;

...

„Výhodami jsou: zvýšení motivace příslušníků AZ, rovnocenné postavení vojáků v AZ a VzP při výkonu stejné činnosti, umožňuje kariérní růst;“¹¹⁸

Autory navrhovaný postup je diskriminační vůči VzP. Ti totiž nemají možnost provozovat současně s výkonem služby podnikatelskou činnost.¹¹⁹

„d) Poskytování stipendia vojákům v AZ – studentům civilních vysokých škol během studia –

- Perspektivní skupinou nejenom pro AZ, ale především pro OS ČR jsou studenti civilních vysokých škol, proto je žádoucí jejich zvýšená podpora;
- Jednou z možností je poskytování stipendia během studia, jehož výše by byla stanovena v závislosti na délce podepsané dohody;
- Pokud by se po ukončení studia voják v AZ stal VzP, byl by mu předchozí závazek k odsloužení určitého počtu let v AZ odpuštěn;
- Studenti, kteří by měli nárok na stipendium, by nepobírali odměnu;
- Výhodou je podchycení zájmu u studentů VŠ – příprava mladé generace k obraně ČR a perspektivně zdroj pro doplnění důstojnického sboru (náklady na vzdělání nenese rezort MO);
- Nevýhodou je dodatečný nárok na rozpočet MO.“¹²⁰

Studenti jsou nepochybně z pohledu potřeb AZ atraktivní skupina obyvatel, se kterou je bezesporu přínosné vhodným způsobem pracovat. To však dostatečně nezdůvodňuje poskytování stipendií. Navíc koncepce zcela opomíjí skutečnost, že řada studentů vysokých škol je zaměstnána alespoň na částečný pracovní úvazek.¹²¹ Dále je třeba

¹¹⁸ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 29.

¹¹⁹ Viz zákon č. 221/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/221-1999_-_platne_zneni.pdf (staženo 23. 12. 2013).

¹²⁰ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 30.

¹²¹ Viz například průzkum, který provedla v první polovině roku 2013 firma Vodafone: „Při studiu si přivydělává 77 % studentů, 14 % podniká. Po studiu by chtělo podnikat téměř 40 % vysokoškolských

zdůraznit, že autoři koncepce nepracují ani s teoretickými poznatky o motivaci, ani s relevantním průzkumem/šetřením, které v tomto ohledu ani nebylo provedeno.

Dostatečně nereflektuje kompetence jednotlivých složek MO

„Působnost strategického stupně je zaměřena na koncepční práci v oblasti tvorby rezortních politicko-vojenských dokumentů a na tvorbu strategických vojenských dokumentů pro potřeby rezortu MO a OS ČR...Ministerstvo obrany vytváří podmínky pro tvorbu a použití AZ podle platných právních předpisů a stanoví k tomu základní parametry pro podřízené stupně velení. Stanoví také limit počtů vojáků v AZ v jednotlivých letech a náborové cíle.“¹²²

Z výše uvedeného textu není jasné, zda si autoři uvědomují, že MO ČR a AČR tvoří jeden celek. Strategické dokumenty by tedy měly být automaticky tvořeny pro potřeby resortu jako celku. Formulace používané autory jsou navíc natolik vágní, že z nich není patrné, jak bude fungovat interní mechanismus upravování činnosti AZ relevantními resortními složkami (jak budou mít rozdělené kompetence).

„V rámci GŠ AČR vytvořit pro řízení AZ organizační strukturu obvyklou v aliančním a unijním prostředí usnadňující koordinaci a mezinárodní spolupráci.“¹²³

Jak je patrné z kapitoly č. 2, nic podobného jako alianční, nebo unijní prostředí neexistuje. NATO a EU direktivně nestanovují podobu OS svým členskými zeměmi a ani existenci, či podobu zálohy OS. Z tohoto důvodu je výše uvedená citace naprosto zavádějící.

„Zájemcům z řad vojáků v AZ umožnit pořízení 1 kompletní soupravy vojenského stejnokroje 97 – vycházkového k využití mimo činnou službu při slavnostních příležitostech a při prezentaci AČR, OS ČR nebo rezortu MO na veřejnosti. Podmínky

studentů“, *Napadroku.cz*, 4. 4. 2013, dostupné na <http://www.napadroku.cz/media/tiskove-zpravy/pri-studiu-si-privydelava.../> (staženo 23. 12. 2013).

¹²² Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 19 a 20.

¹²³ Tamtéž, s. 24.

pořízení a nošení stejnokroje odvodit od podmínek stanovených pro VzP. Zvláštnosti stanovit příslušným stejnokrojovým předpisem.“¹²⁴

Výše uvedený text není koncepčního charakteru a nepatří do koncepčního strategického dokumentu dlouhodobého charakteru, ale spíše do interního prováděcího předpisu. I ze střednědobého pohledu se stav výstroje mění.

Nemožnost hodnocení úspěšnosti

Každý projekt, zavádění každé změny by měly mít jasně vymezené cíle, způsoby a postupy pro kontrolu jejich dosahování jak po zavedení změn, tak v průběhu jejich zavádění. Koncepce AZ toto obecně přijímané pravidlo popírá tvrzením v kapitole 8.4 „Vyhodnocení Realizace programů na základě průběžného monitorování. Žádné specializované programy nebo projekty k novému pojetí AZ nebyly vytvořeny ani zavedeny do praxe.“¹²⁵ Zůstává tedy otázka, jak se bude úspěšnost realizace Koncepce AZ hodnotit a zda mají její tvůrci do budoucna v úmyslu nějaká hodnotící kritéria nastavit.

Regionální dopady a dopady na zaměstnanost

„K prosazení nového pojetí AZ mohou velkou měrou přispět regionální politici a představitelé samosprávy. Zejména se bude jednat o podporu legislativních změn a změn ve vztahu zaměstnavatel – zaměstnanec (voják v AZ) po dobu zařazení do AZ. Z nelegislativních opatření se bude jednat o komunikaci představitelů krajů s regionálními zaměstnavateli k podpoře projektu AZ.“¹²⁶

Není zřejmé, jaké motivy by k tomu regionální politiky a představitelé samospráv měly vést. Chybí rozvedení zapojení regionálních politických představitelů do zavádění koncepce.

„Koncept AZ je v oblasti získávání personálu do určité míry postaven na principu řešení nezaměstnanosti, zejména mladé generace, případně na zvyšování její kvalifikace.

¹²⁴ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 24.

¹²⁵ Tamtéž, s. 33.

Jedním z cílů konceptu AZ je nabídka alternativy při nedostatku pracovních příležitostí k uplatnění v AZ.

Nabídka uplatnění v AZ se může, s ohledem na vstupní podmínky, týkat vybrané kategorie nezaměstnaných a může se stát součástí strategie zaměstnanosti příslušných regionálních úřadů práce.¹²⁷

To, že nahradíme profesionály dobrovolníky, s čímž počítá tato koncepce, nemůže snížit nezaměstnanost, naopak profesionálové, jejichž hlavní pracovní poměr zanikne, nezaměstnanost navýší. Je diskutabilní, zda dovednosti získané v AZ budou pro jejich nositele konkurenční výhodou na trhu práce.

Výše uvedené příklady nejsou vyčerpávající, ale pouze naznačují hlavní problémy Koncepce. Autoři podcenili přípravnou fázi, která měla předcházet psaní textu. V důsledku jim často chybí informace a nejsou schopni adekvátně vysvětlit, jak došli ke svým závěrům, jež v Koncepci prezentují, chybí průzkumy a šetření, které by dokumentovaly a ospravedlňovaly jejich postupy. Některé části Koncepce jsou příliš povrchní a obsahují pouze obecně známé skutečnosti, jiné jsou naopak zbytečně podrobné. Problémem je i to, že autoři často opomíjejí široce přijímaná teoretická východiska a tím někdy popírají samu podstatu AZ coby komponentu OS založeného na dobrovolnické službě.

¹²⁶ Ministerstvo obrany ČR, *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil ČR*, s. 34.

¹²⁷ Tamtéž.

Závěr

Přestože teoretické koncepty dobrovolnictví nepracují s kategorií „dobrovolnictví v ozbrojených silách“, tato forma dobrovolnictví splňuje obecně vymezené parametry dobrovolné práce, tak jak byly vymezeny, představeny a popsány v úvodní kapitole této studie. Je tudíž možné aplikovat obecné poznatky z jiných oblastí dobrovolnických aktivit i na oblast ozbrojených sil. Mnohé ozbrojené síly po celém světě pracují, i když nikoliv v rámci vlastního uceleného konceptu dobrovolnictví, se stejnými výchozími premisami, metodami a motivačními faktory, jako obecné koncepty dobrovolnictví. Mezi tyto přístupy se řadí např. výchova k dobrovolnictví, psychologické motivy podmiňující či podporující participaci, vytváření vhodných podmínek pro tuto participaci v dlouhodobém horizontu, komparace s jinými systémy a vylepšování vlastního modelu na základě získaných poznatků, způsob organizace a vedení aj. Dá se tedy říci, že ozbrojené síly obecné koncepty dobrovolnictví přijímají, a že si pro své potřeby upravují a přizpůsobují poznatky z jiných oblastí a z různých vědních oborů jako je např. marketing, management, sociologie, psychologie aj.

Praktická stránka a pravidla platící pro různé oblasti dobrovolnictví se liší země od země s ohledem na dané zvyklosti, existující závazné právní normy, ekonomické, veřejně-politické či sociální prostředí. Stejně tak se liší i specifická forma dobrovolnictví v ozbrojených silách, přičemž tyto odlišnosti jsou v řadě případů poměrně zásadního charakteru. I přesto však v globálním anebo evropském měřítku můžeme najít určité základní společné prvky, které dobrovolnictví v ozbrojených silách v jednotlivých zemích charakterizují a které jej do jisté míry odlišují od jiných forem dobrovolnictví. Zároveň lze říci, že dobrovolnictví v ozbrojených silách obecně sehrává pozitivní úlohu, jak podrobněji ilustruje druhá kapitola

Tyto společné prvky můžeme nepochybně nalézt i v podmínkách ČR, respektive v podmínkách Armády České republiky. Je však nutno konstatovat, že zde bohužel nejsou v širší míře uplatňovány závěry vyplývající z relevantních teoretických konceptů dobrovolnictví, z vědních disciplín zabývajících se tímto fenoménem, ani z praktických zkušeností v této oblasti v jiných zemích. Vzhledem k průběhu procesu formování aktivní zálohy (kdy vznikala tzv. „na zelené louce“) je vcelku pochopitelné, že na počátku její existence podobný ucelený teoreticko-metodologický přístup chyběl. Je

však poněkud zarážející, že tento koncept nebyl dopracován ani v průběhu jejího již téměř desetiletého působení. Ačkoliv v poslední době došlo k určitému posunu a k přesunutí pozornosti kompetentních autorit i širší veřejnosti k tomuto dosud spíše opomíjenému problému, nová koncepce opět nečerpá ani z poznatků z jiných oblastí dobrovolnictví, ani ze zavedené praxe v zahraničních ozbrojených silách. V některých konkrétních zvolených řešeních jsou s výše uvedenými možnými zdroji inspirace naopak v rozporu. Mezi takováto nestandardní řešení patří např. snaha využít aktivních záloh k částečnému nahrazení vojáků z povolání dobrovolníky, snaha o dosažení úspory finančních prostředků, která ještě ke všemu není založena na přesvědčivých a konkrétními fakty podložených kalkulacích, či direktivní nařizování účasti v „dobrovolném“ prvku ozbrojených sil.

Jako vhodné (a možná jediné schůdné) východisko z této neuspokojivé situace se proto jeví návrat na samotný počátek. Kromě nového vymezení postavení aktivní zálohy ve struktuře AČR je nutno začít systematicky pracovat i s teoretickými poznatky z oblasti dobrovolnictví a využít praktických zkušeností ze zahraničí. Tím pochopitelně není myšleno bezvýhradné přejímání již funkčního systému rezervy ozbrojených sil tak, jak funguje v některé jiné zemi, ale spíše aplikace obecně osvědčených prvků a přístupů, jichž lze bez větších problémů využít ve specifickém prostředí AČR vymezeném stávající legislativou a reálnými ekonomickými možnostmi rezortu obrany ČR.

Je-li základní výchozí premisou tohoto úsilí tvrzení, doložené údaji ve třetí kapitole, že primárním problémem aktivní zálohy je její personální nenaplněnost a špatná personální politika resortu MO, je nutno se zamyslet na několika faktory. Mezi tyto faktory se řadí efektivnější propagace Aktivní zálohy, zvyšování informovanosti veřejnosti o její existenci a jejím poslání, jakož i posilování motivace pro vstup a setrvání v záloze (nebo naopak odstraňování či zmírňování demotivačních prvků). K tomu a dalšímu lze využít poznatky z jiných oblastí dobrovolnictví, které byly teoreticky poměrně podrobně zmapovány a popsány a jsou v praxi běžně uplatňovány. Bez podrobné analýzy těchto prvků je bezpředmětné (a v určitém ohledu kontraproduktivní) pokoušet se aplikovat dokumenty typu „Koncepce aktivní zálohy“, již jen z toho důvodu, že neřeší aktuální výše zmíněné problémy, popřípadě nabízí řešení bez podrobné znalosti všech relevantních aspektů. Aniž by však byly tyto problémy správně uchopeny a

analyzovány, není možno pracovat na jejich odstranění, naopak může dojít k jejich prohloubení, popř. vytváření dalších.

Použité zdroje a literatura

Primární prameny

a) Zákony, rezoluce a vládní usnesení

A/RES/56/38. United Nations General Assembly Resolution. Fifty-sixth session. Agenda item 108. 5. 12. 2001, dostupné na <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf> (staženo 25. 9. 2013).

A/RES/60/134. United Nations General Assembly Resolution. Sixtieth session. Agenda item 62. 16. 12. 2005, dostupné na http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2006/UNRes_60_134_2006_01.pdf (staženo 25. 9. 2013).

Basic Law for the Federal Republic of Germany in the revised version published in the Federal Law Gazette Part III, classification number 100-1, as last amended by the Act of 21 July 2010, *Gesetze im Internet*, dostupné na http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#GGengl_000P87a (staženo 11. 12. 2013).

Usnesení Vlády České republiky č. 52 ze dne 23. ledna 2013, 23. 1. 2013, dostupné na http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/69B1D8C48A3F24CFC1257B71002D9396 (staženo 11. 11. 2013).

Zákon č. 198/2002 sb. ze dne 24. dubna 2002 o dobrovolnické službě a změně některých zákonů, dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/res/data/010/001313.pdf> (poslední přístup 1. 12. 2013).

Zákon č. 220/1999 Sb. o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičeníh a o některých právních poměrech vojáků v záloze, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/220.pdf (staženo 11. 12. 2013).

Zákon č. 221/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/221-1999_-_platne_zneni.pdf (staženo 23. 12. 2013).

Zákon č. 585/2004 Sb. ze dne 4. listopadu 2004 o branné povinnosti a jejím zajišťování, dostupné na <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=585~2F2004&part=&name=&rpp=15> (staženo 10. 11. 2013).

b) Koncepční materiály

„Danish Defence Agreement 2013–2017“, Ministry of Defence of Denmark, 30. 11. 2012, dostupné na <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Documents/TheDanishDefenceAgreement2013-2017english-version.pdf> (staženo 30. 11. 2013).

Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA), Directorate General Education and Culture (DG EAC): *Volunteering in the European Union*, 17. 2. 2010, dostupné na http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf (staženo 27. 9. 2013).

International Labour Organization. *Manual on the Measurement of Volunteer Work*. Ženeva: International Labour Office (ILO), 2011.

Konzeption der Reserve (KdR). Berlín: Bundesministerium der Verteidigung, 2012.

Ministerstvo obrany ČR. *Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, Odbor komunikace a propagace, 2011.

Ministerstvo obrany ČR. *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2012.

Ministerstvo obrany ČR. *Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, Odbor komunikace a propagace, 2012.

Ministerstvo obrany ČR. *Transformace resortu Ministerstva obrany ČR*. Praha: MO ČR – Avis, 2007.

Office of the Chairman of of the Joint Chiefs of Staff and Office of Assistant Secretary of Defense for Reserve Affairs. *Comprehensive Review of the Future Role of Reserve Component. Volume I: Executive Summary & Main Report*. Washington, D.C.: United States Department of Defense, 2011.

Reserve Forces in the Future Force 2020: Valuable and Valued. Londýn: Ministry of Defence, 2013.

c) Oficiální statistické a informační materiály

„1. mechanizovaný prapor aktivních dobrovolných záloh“, Ministerstvo obrany ČR, dostupné na <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=1695> (staženo 23. 10. 2013).

„About the National Guard“, The National Guard Bureau, dostupné na <http://www.nationalguard.mil/about/> (staženo 11. 12. 2013).

„Asociace záložních brigád“, Ministerstvo obrany ČR, dostupné na <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=38463> (staženo 23. 12. 2013).

„Die Stärke der Streitkräfte“, Bundeswehr, 12. 12. 2013, dostupné na <http://www.bundeswehr.de/portal/a/bwde/!ut/p/c4/DcmxDYAwDATAWVgg7unYAUGC8kSWI4OMIesTXXm002D8SeWQy7jRStshc-4p94L0hENCnXEGUvXXSuMKG8FwBd26TD9uIZiT/#headerblock> (staženo 20. 12. 2013).

„Gurkha Brigade“, The British Army, dostupné na <http://www.army.mod.uk/gurkhas/27784.aspx> (staženo 20. 12. 2013).

„Historie AZ. Od historie po současnost“, Ministerstvo obrany ČR, 1. 7. 2013, dostupné na <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=7242> (staženo 11. 12. 2013).

„Information on the Personnel Structure Model (PSM) 185“, Federal Ministry of Defence, 3. 7. 2012, dostupné na http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/NYyxDoMwDET_yCFdWnUrYulaqS2wBbCCVXAix4GIH98w9E56yzud6U0pu428UwrsFtOabqTrsMOWbh4SjTPKjKQphoWUPjBknjDtOAswZpeTII1m9uZ9nE0IY2DUg4qsVOjFaRCIQXQ5TBYpBmgyXWWburLVP_Z7eT2bvrXnU3OvHyau6-0HVC1uPA!/ (staženo 11. 11. 2013).

Ministerstvo obrany ČR. *Armáda České republiky: symbol demokracie a státní suverenity 1993–2012*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2012.

„MoD and Armed Forces Reputation Survey Spring 2013: Topline Findings“, United Kingdom Government/Ministry of Defence, dostupné na https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/230255/MOD_external_opinion_survey_Spring_2013_top_lines.pdf (staženo 20. 12. 2013).

NORGARD, Jan genmjr. *Recognizing Supportive Employers*, Presentation for NATO HQ, dostupné na https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&ved=0CEsQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.nato.int%2Fnrfc%2Fdatabase%2Fdenmark.pdf&ei=gaa1UoyJJYeVtQbU_oDICw&usg=AFQjCNFsPD3r07jSMoLTrHnlDYUZnM21Hw&sig2=YnwRTLJwNW2MXeb1NQj-zg (staženo 21. 12. 2013).

„Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů – údaje za jednotlivá čtvrtletí“, Veřejná databáze Českého statistického úřadu, dostupné na http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparamzdr.jsp?vo=mapa&cislotab=VSPS+507_1&vo=mapa&kapitola_id=15 (staženo 20. 12. 2013).

„Resortní rozpočet. Základní ukazatele státního rozpočtu v kapitole Ministerstvo obrany ČR v letech 1993–2013“, Ministerstvo obrany České republiky, 15. 11. 2013, dostupné na <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=5146> (staženo 4. 12. 2013).

„Summary of the 2013 DoD Fiscal 2013 Budget Proposal“, Department of Defense, dostupné na <http://www.defense.gov/news/2013budget.pdf> (staženo 4. 12. 2013).

„TSP7 – UK Forces Reserves and Cadets“, Ministry of Defence, 28. 11. 2013, dostupné na <http://www.dasa.mod.uk/publications/personnel/military/reserves-and-cadets-strengths/2013-04-01/2013.pdf> (staženo přístup 20. 12. 2013).

United States Congressional Budget Office. *The All Volunteer Military: Issues and Performance*. Washington, D.C.: Congressional Budget Office, 2007.

„Working for MoD“, United Kingdom Government/Ministry of Defence, <https://www.gov.uk/government/organisations/ministry-of-defence/about/recruitment#join-the-reserves> (staženo 20. 12. 2013).

d) Oficiální primární dokumenty

BENEŠ, Edvard. *Masarykova cesta a odkaz*. Praha: Kmen, klub nakladatelů, 1937.

EISENHOWER, Dwight D. „Farewell Adress to the Nation“, Dwight D. Eisenhower Presidential Library, 17. 1. 1961, dostupné na http://www.eisenhower.archives.gov/research/online_documents/farewell_address/1961_01_17_Press_Release.pdf (staženo 11. 12. 2013).

Sekundární literatura a zdroje

a) Monografie

BUTLER, Jack R. *The All-Volunteer Armed Force – Its Feasibility and Implications*. Carisle (PA): US Army War College, 1972.

FRIČ, Pavol a Martin VÁVRA. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: AGNES a HESTIA, 2012.

FRIČ, Pavol, Tereza POSPÍŠILOVÁ a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: AGNES, 2010.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*, Praha: Argo, 1993.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1938)*. Praha: Libri, 2003.

KUTHAN, Pavel J. *V těžkých dobách: boje na Slovensku 1918–1919*. Praha: Corona, 2010.

MICHL, Jan. *Legionáři a Československo*. Praha: Naše vojsko, 2009.

PERNICA, Bohuslav. *Profesionální armáda v České republice: prvních pět let*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012.

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002.

b) Články v odborných časopisech a výzkumné zprávy

LEE Lichang, Jane Allyn PILIAVIN a Vaughn R. A. CALL. „Giving Time, Money and Blood: Similarities and Differences“, *Social Psychology Quarterly* 62, 3 (1999), s. 276-290.

MCCLINTOCK, Norah. *Understanding Canadian Volunteers. Using the National Survey of Giving, Volunteering and Participating to Build Your Volunteer Program*. Toronto: Canadian Center for Philanthropy, 2004.

MEIER, Stephan a Alois STUTZER. „Is Volunteering Rewarding in Itself?“, *Economica* 75, 297 (2008), s. 39-59.

PILIAVIN, Jane Allyn. „Altruism and Helping: The Evolution of a Field: The 2008 Cooley-Mead Presentation“, *Social Psychology Quarterly* 72, 3 (2009), s. 209-225.

SCOTT, William Abbott. „Attitudes Toward Participation in Civil Defense: An Analysis via Psychological Constructs“, *The Public Opinion Quarterly* 17, 3 (podzim 1953), s. 375-385.

VLČEK, Bohuslav. „Lidské zdroje použitelné pro zabezpečení požadavků souvisejících s řešením krizových stavů a obranou státu“, *Vojenské rozhledy* 16, č. 2 (2007), s. 186-200.

WILSON, John. „Volunteering“, *Annual Review of Sociology* 26 (2000), s. 215-240.

c) Internetové zdroje

„A Case Study – the Danish Army“, *Think Defence*, 16. 12. 2011, dostupné na <http://www.thinkdefence.co.uk/2011/12/a-case-study-the-danish-army/> (staženo 15. 12. 2013).

ALESSI, Christopher. „Learning to Fight: How Afghanistan Changed the German Military“, *Spiegel International Online*, 15. 10. 2013, dostupné na <http://www.spiegel.de/international/germany/how-afghanistan-has-changed-the-bundeswehr-german-military-a-927891.html> (staženo 23. 11. 2013).

„Armádě a policii věří lidé nejvíce za 20. let. Pohoršila si média a církve“, *iDnes.cz*, 4. 10. 2013, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/lide-veri-armade-a-policii-nejvice-za-poslednich-20-let-pc6-/domaci.aspx?c=A131004_122118_domaci_js (staženo 10. 11. 2013).

CLARKE, John L. „Send in the Reserves“, *Armed Forces Journal Online*, únor 2012, dostupné na <http://armedforcesjournal.com/article/2012/02/8890129> (staženo 11. 11. 2013).

„Denmark“, *CIA World Factbook*, 4. 12. 2013, dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/da.html> (staženo 10. 12. 2013).

HNÍZDOVÁ, Lucie. *Motivace k dobrovolnictví v programu sekundární prevence*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Praha 2013. Dostupné na http://www.dobrovolnik.cz/res/data/030/0034_93.pdf (staženo 1. 12. 2013).

CHALMERS, Malcolm. „The Squeeze Continues – UK Defence Spending and the 2013 Budget“, *Rusi Analysis*, 25. 3. 2013, dostupné na http://www.rusi.org/analyis/commentary/ref%3AC51506B24A254C/#.Urh_sPTuJ8E (staženo 18. 12. 2013).

„Imputovaná hodnota dobrovolnické práce“, *Dobrovolnik.cz*, dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/res/data/002/000409.doc> (poslední přístup 11. 12. 2013).

International Labour Organization (oficiální stránky), <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.

Ministerstvo obrany České republiky (oficiální stránky), <http://www.mocr.army.cz/>.

„Nezaměstnanost v ČR, vývoj, rok 2014“, *KurzyCZ*, 9. 12. 2013, dostupné na <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/?G=4&A=2&page=1> (staženo 15. 12. 2013).

„Památník čestná vzpomínka“, *Památník ČS Legií*, dostupné na <http://www.pamatnik.valka.cz/> (staženo 15. 11. 2013).

PERNICA, Bohuslav. „Iluze dvou procent“, *OWOP*, 9. 10. 2011, dostupné na <http://www.onwar.eu/2011/10/09/iluze-dvou-procent/> (staženo 10. 11. 2013).

„Program Pět P“, *HESTIA, o. s.*, dostupné na http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/pet-pe/#.UpcF_abhbIU (staženo 23. 10. 2013).

„Proportion of Young People Who Volunteer Has Doubled in 10 Years, nfpSynergy Survey Finds“, *Third Sector*, 3. 10. 2013, dostupné na <http://www.thirdsector.co.uk/go/volunteering/article/1214677/proportion-young-people-volunteer-doubled-10-years-nfpsynergy-survey-finds/> (staženo 15. 11. 2013).

„Při studiu si přivydělává 77 % studentů, 14 % podniká. Po studiu by chtělo podnikat téměř 40 % vysokoškolských studentů“, *Napadroku.cz*, 4. 4. 2013, dostupné na <http://www.napadroku.cz/media/tiskove-zpravy/pri-studiu-si-privydelava.../> (staženo 23. 12. 2013).

„The 15 Countries with the Highest Military Spending Worldwide in 2012“, *Statista*, dostupné na <http://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (staženo 11. 11. 2013).

TOŠNER, Jiří. *Dobrovolnictví v české společnosti*, dostupné na <http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/druhy-dobrovolnictvi/> (poslední přístup 20. 12. 2013).

„Volunteering and Civic Life in America 2012: Key Findings on Volunteer Participation and Civic Health of the Nation“, Corporation of National & Community Service, prosinec 2012, dostupné na <http://www.volunteeringinamerica.gov/assets/resources/FactSheetFinal.pdf> (staženo dne 14. 11. 2013).

„Volunteer-run Libraries“, *PublicLibrariesNews*, dostupné na <http://www.publiclibrariesnews.com/campaigning/volunteer-run-libraries> (staženo 11. 12. 2013)

„Vondra: Švédové nabídli gripeny o deset procent levněji“, *Lidové noviny*, 3. 12. 2012, dostupné na http://www.lidovky.cz/svedove-nabidli-gripeny-o-deset-procent-levneji-ftj-/zpravy-domov.aspx?c=A121203_184649_in_domov_sk (staženo 15. 12. 2013).

d) Ostatní zdroje

KOUDELKA, J. *Návrh variant systému přípravy záloh pro potřeby AČR a její postupné profesionalizace* [USS/2001-S-3-003]. Brno: USS Vojenské akademie, 2001. obr. 2 [CD-ROM].

MAREK, Vladimír. „Mobilizace“, *AREPORT*, č. 9 (2013), s. 38.

ORWELL, George. *Animal Farm*. London: Penguin Books (Harcourt Brace), 2003.

RAŠEK, Antonín. „Bílá kniha o obraně České republiky“, *Military Forum*, č. 3 (2011), s. 4-8.

Seznam příloh

Příloha č. 1: cena dobrovolné práce

Příloha č. 1: cena dobrovolné práceZdroj: www.dobrovolnik.cz/res/data/002/000409.doc

Institucionální sektor	Přepočtený počet dobrovolníků				Počet hodin odpracovaných dobrovolníky				Oceněná dobrovolnická práce (v milionech Kč)			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
S.11	97	134	166	307	168 872	233 680	288 483	533 222	19	28	37	71
S.12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S.13	1	0	1	1	300	0	867	922	0	0	0	0
S.15	35 979	27 912	47 610	26 886	62 819 667	48 650 387	82 937 006	46 674 947	7 126	5 846	10 521	6 226
CELKEM	36 077	28 046	47 777	27 194	62 988 839	48 884 067	83 226 356	47 209 091	7 145	5 874	10 558	6 297
Rok	medián											
2005	113,43											
2006	120,19											
2007	126,86											
2008	133,38											